

AHMED-i DÂÎ'NİN TERCÜME-İ TEFSİR-İ EBÜ'L-LEYS ES- SEMEREKANDÎ MUKADDİMESİ

Mustafa ÖZKAN

Dâî'nin Hayatı ve Eserlerine Toplu Bir Bakış

I. Hayatı

XIV. yüz yılın ikinci yarısıyla XV. yüz yılın ilk yarısında Yıldırım Bayezid, Emir Süleyman ve Çelebi Mehmed devirlerinde yaşamış olan Dâî, Eski Anadolu Türkçesi döneminin önde gelen şahsiyetlerindedir. *Tıbb-ı Nebevî Tercümesi* mukaddimesindeki "Ahmed ibn İbrâhim ibn Muhammed el ma'rûf bi'd-Dâî"¹ ifadesinden adının Ahmed, mahlasının Dâî, babasının adının İbrahim ve dedesinin isminin de Mehmed (Muhammed) olduğu anlaşılmaktadır.

Dâî'den bahseden kaynakların hemen hepsi onun Germiyanlı olduğunu kabul ederler². Ancak Hammer, her halde bir yanlış anlamadan dolayı onun Karamanlı olduğunu kaydeder³. Esasen şairin doğum yeri hakkında kesin bir bilgi yoktur. Onun Germiyanlı olarak gösterilmesi, daha ziyade adını Germiyanogulları zamanında duyurmuş olmasından ve kendisinin Germiyanogulları'nın hizmetinde bulunmuş olmasından kaynaklanmaktadır⁴.

Her ne kadar kaynaklar onun Germiyanlı olduğu hususunda birleşirlerse de, Dâî'nin Germiyan Beyi II. Yakub adına kaleme aldığı *Ta'birnâme Tercüme-*

1. I. Tıp Tarihi Enstitüsü Ktp., nr. 90, vr. 1^b; ayrıca bk. İ. H. Ertaylan, *Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952, Faksimile, s. 388.
2. Bu konuda kaynaklardaki bilgilerin tenkit ve değerlendirmesi için bk. Ertaylan, *Ahmed-i Dâî*, s. 2.
3. J. von Hammer, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst*, Pesth 1836, I, s. 72.
4. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1937, s. 12, 88.

si dışında, öteki eserlerinin hiç birinde Germiyan sarayı ile ilişkisi olduğunu gösteren açık belirtilerin bulunmayışı, onun Germiyan'la olan münasebetlerinin önemli ölçüde olmadığını akla getirmektedir.⁵

Kaynakların Dâî'nin doğum yeri, yılı ve yaşadığı dönem üzerinde verdikleri bilgiler de bir birini tutmamaktadır. Sehî "Bu dahi Mîr Süleyman şairlerindedir"⁶ ve Latîfî "Mîr Süleyman şairlerinden"⁷ diyerek onun Emir Süleyman devri (1402-1410) şairlerinden biri olarak gösterdikleri halde, Kınalızade Hasan Çelebi⁸ ile Mehmed Süreyya⁹ Dâî'yi I. Murad devri (1362-1389) şairleri arasında zikrederler.

Sehî "Ehl-i ilim kısmından her fenden haberdar, kadılık etmiş kişidir"¹⁰ diyerek Dâî'nin Germiyan'da kadılık yaptığını haber vermekteyse de bu görevi hangi yıllar arasında yaptığı bilinmemektedir. Germiyan'ın Süleyman Şah, kızı Devlet Hatun'u Yıldırım Bayezid ile evlendirdiği zaman (1378) Tavşanlı, Emet, Eğriboz ve Kütahya şehirlerini de çeyiz olarak vermişti¹¹. Bu sırada Yıldırım Kütahya'ya vali olarak tayin edilmiş ve 1378-1389 yılları arasında orada valilik yapmıştır. Dâî'nin de o yıllarda Kütahya'da bir müddet kadılık yaptığı ve Yıldırım'ın tahta geçmesi üzerine büyük oğlu Emir Süleyman'la burada tanışmış olduğu tahmin edilmektedir.¹²

Germiyan Hükümdarı Süleyman Şah'ın 789'da (1387) ölümü üzerine yerine II. Yakub hükümdar olmuş ve Dâî'yi kendi himayesine almıştır. Bu arada Dâî *Ta'birnâme Tercümesi* adlı eserini kaleme alarak II. Yakub'a sunmuştur. Yıldırım Bayezid'in bir takım beylikleri, bu arada Germiyan Beyliği'ni de Osmanlı hâkimiyeti altına alması üzerine hâmisiz kalan Dâî, büyük ihtimalle Kütahya'da tanıştığı Emir Süleyman'ın yanına gitmiştir.

Emir Süleyman'ın Ankara Savaşı'na (1402) katıldığı bilinmektedir. Ancak Dâî'nin bu sırada nerde olduğu bilinmemektedir. Ankara Savaşı'nın mağlûbiyetle sonuçlanması üzerine Yıldırım'ın oğulları arasında taht ve verâset kavgaları baş göstermiş, Emir Süleyman Edirne'ye gelerek tahta çıkmıştır. İşte Dâî'nin Osmanlı sarayına asıl intisabının bu esnada olduğu kabul edilmekte-

5. Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler", *Türkoloji Dergisi*, VII (1977), s. 103-108.

6. Sehî, *Tezkire-i Sehî*, İstanbul 1325, s. 56.

7. Latîfî, *Tezkire*, İstanbul 1314, s. 85.

8. *Tezkiretü's-şuarâ*, I, 139.

9. *Sicill-i Osmânî*, I, 190.

10. Sehî, s. 56, buradan naklen Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, V, 130; Gibb, *HOP*, I, 256.

11. İ. H. Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 213.

12. İ. H. Ertaylan, *Ahmed-i Dâî*, s. 6.

dir.¹³ Sanatkârları himaye eden, edebiyata meraklı, son derece cömert olan Emir Süleyman'ın çevresinde pek çok sanatçının toplandığı bilinmektedir. Ahmedî, Şeyhî, Hamzavî gibi bir çok şair, hükümdara şiirler söyleyip eserler sunmaktaydılar. Dâî de bu arada *Çengnâme* adlı eserini meydana getirerek Emir Süleyman'a sunmuştur (808/ 1406).

Emir Süleyman'ın 1410 yılında öldürülmesinden sonra Dâî, Çelebi Mehmed'e intisap etmiştir. Bu arada Farsça divanını tanzim ederek Vezîriâzam Hacı Hayreddin Paşa'ya sunmuştur. Ayrıca II. Murad'a şehzadeligi sırasında hocalık da yapmış ve onun için *Ukûdü'l-cevâhir* adlı eseri kaleme almıştır.¹⁴ Çelebi Mehmed'in 1421'de vefat etmesinden sonra II. Murad'ın himayesine giren Dâî bu hükümdar adına Attâr'dan *Tezkiretü'l-evliyâ'yı* tercüme etmiştir. Bundan sonra başka eser yazmadığı anlaşılmaktadır.

Ahmed-i Dâî'nin nerede ve ne zaman öldüğü de kesin olarak bilinmemektedir. Kaynakların onun ölüm yılı ile ilgili olarak verdikleri bilgiler ise tutarsız ve karışıktır. Hammer şairin ölümünü 815 (1412) yılı olarak göstermekteyse de¹⁵ bu tarih Dâî'nin değil Ahmedî'nin ölüm yılıdır. Buradan Hammer'in bu iki şairi karıştırdığı anlaşılmaktadır. Nitekim Gibb de Hammer'in verdiği tarihi kabul etmemektedir¹⁶. *Sicill-i Osmânî*'de ise Dâî "Sultan Murâd-ı Evvel asrında vefat eylemiş bir şair"¹⁷ olarak gösterilmektedir ki bu da yanlış bir değerlendirmedir. Zira Yıldırım'ın oğlu Emir Süleyman devrinde (1402-1410) yaşamış, ona eserler sunmuş birinin I. Murad zamanında (1362-1389) ölmüş olarak gösterilmesi mantikî değildir. *Kesfü'z-zunûn*'da ise Dâî'nin ölüm yılı 820 (1421) civarı olarak gösterilmektedir.¹⁸

Esasen bu tarihlerin hiç biri gerçeği yansıtmadığı gibi, bir tahminden öteye de geçmemektedir. Son zamanlarda Dâî divanının yeni bir nüshasının tesbit edilmiş olması¹⁹, onun ölüm yılıyla ilgili olarak doğru bir tahminde bulunmayı mümkün kılmaktadır. Divanın bu nüshasında Çelebi Mehmed için yazılmış bir mersiye ve II. Murad'ı hükümdar olarak metheden üç şiir yer almaktadır. Buradan hareketle Ahmed-i Dâî'nin, Sultan II. Murad'ın tahta çıktığı yıllarda (1421) hayatta olduğu ve yaşının bir hayli ilerlemiş bulunduğu anlaşıldığı gibi, vefatının da bu tarihten sonra olduğu açıklık kazanmaktadır. Böylece Karaca Bey'in teşvikiyle II. Murad adına Farsça'dan tercüme edilen *Tezkiretü'l-evliyâ'nın*,

13. Gibb, *HOP*, I, 256-259.

14. Ertaylan, *Ahmed-i Dâî*, s. 108.

15. *Geschichte*, I, 72.

16. *HOP*, I, 256.

17. *Sicill-i Osmânî*, I, 190.

18. *Kesfü'z-zunûn*, I, 789.

19. Bk. Kortantamer, "Ahmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler", s. 104.

Dâî'nin eseri olup olmadığı konusundaki tereddütler de²⁰ büyük ölçüde ortadan kalkmış görünmektedir.

Nerede öldüğü ve mezarının nerede olduğu da belli değildir. Ancak Bursa'da onun adıyla anılan bir mahalle, bir hamam ve bir cami bulunmaktadır.²¹ Caminin yanında bulunan mezarın "Dâî Dede Kabri" diye anıldığı ve bunun Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu rivayet edilmektedir.²²

Dâî'nin şahsiyetiyle ilgili bir tartışma da onun, *Süheyl ü Nevbahar*'ı yazan Hoca Mesud'un²³ yeğeni İzzeddin Ahmed ile aynı kişi olduğu hususudur. İsmail Hikmet Ertaylan, *Firdevsî-i Tavîl'in Süleymannâme* mukaddimesinde mesnevi yazar şairlerden bahsederken Dâî'yi de *Süheyl ü Nevbahar*'ı yazan kişi olarak göstermesine dayanarak, onun Hoca Mesud'un (Mesud b. Ahmed) yeğeni İzzeddin Ahmed ile aynı şahıs olduğu düşüncesini öne sürmektedir.²⁴ Ancak *Firdevsî-i Tavîl'in* eserinde Dâî'nin Mesud b. Ahmed'le ilişkisi konusunda herhangi bir kayıt bulunmadığı gibi²⁵ *Süheyl ü Nevbahar*'da da Dâî adından hiç bahsedilmemektedir. Ayrıca kaleme aldığı her eserinde adını zikreden ve *Tıbb-ı Nebevî Tercümesi*'nde isim zincirini ve mahlasını "Ahmed b. İbrâhim b. Muhammed el -ma'rûf bi'd-Dâî" şeklinde açık olarak veren Dâî, hiç bir yerde adını İzzeddin Ahmed olarak anmamaktadır. Kaldı ki bir aşk hikâyesi olan *Süheyl ü Nevbahar* konusu Ahmed-i Dâî tarafından da ele alınmış olabilir. Bu durum onun, aynı konuyu işleyen İzzeddin Ahmed'le aynı kişi olmasını gerektirmez. Bu bakımdan Ertaylan'ın ileri sürdüğü görüşleri, konuyu açıklığa kavuşturacak belgeler ortaya çıkıncaya kadar ihtiyatla karşılamak gerekmektedir.

Dâî çağdaşlarına göre oldukça verimli bir kimsedir. Telif, tercüme, manzum ve mensur pek çok eser meydana getirmiştir. Ansiklopedik bir kişiliğe sahip olan Dâî Kur'an, tefsir, hadis gibi dinî-şer'î ilimlerden başlayarak lugat, aruz, inşâ usulü, hey'et, riyaziye, rüya tabiri, tarih, fîp konularında kitaplar yazmıştır. Bütün bunlar onun iyi bir tahsil görerek yetiştiğini ortaya koymaktadır. Ancak tahsilini nerede ve kimlerden yaptığı konusunda aydınlatıcı bilgiler mevcut değildir. Onu Germiyanlı olarak gösterenler, XIV. yüz yıl sonlarında Germiyan muhitinin hayli gelişme gösterdiğine dikkat çekerek Şeyhoğlu, Ahmedî,

20. Bk. Faruk K. Timurtaş, "Ahmed-i Dâî ve Eserlerinin Türk Dili ve Edebiyatındaki Yeri", *TD*, III/31 (1954), s. 427.

21. A. Memduh Turgut, *İznik ve Bursa Tarihi*, Bursa 1935, s. 201.

22. Ertaylan, *Ahmed-i Dâî*, s. 28.

23. Bk. Hoca Mesud.

24. Ertaylan, *Ahmed-i Dâî*, s. 3, 4, 5.

25. Timurtaş, a. g. m. s. 427.

Hamzavî ve Şeyhî gibi büyük şahsiyetler yetiştiren bu çevrenin Dâî'nin de yetişmesinde önemli rolü bulunduğunu ifade etmektedirler.²⁶

Ahmed-i Dâî hakkında bir inceleme yapan İsmail Hikmet Ertaylan, şairlik ve sanat yönünden onu çağdaşı Ahmedî ile karşılaştırıp "Ahmed-i Dâî sanatça Ahmedî'den çok yüksek olduğu gibi, nesir sahasında da münferittir. Şeyhî'den de mukaddem olmak itibari ile kendi devrinin en ileri gelen hattâ Şeyhî üzerinde de tesiri olan bir üstattır" diyerek Dâî'nin nazım sahasında Ahmedî'den üstün bir seviyede ve nesir alanında da zamanında tek olduğu iddiasında bulunmaktadır.²⁷

Bu ifadeler bir hayli mübalağalı bulunsa bile Dâî'nin edebiyat ve dil tarihimizdeki yerine işaret etmeleri bakımından önem taşımaktadırlar. Zira onun hakkında hüküm verenler, eserlerini görmeden, onları incelemeyen, yalnızca elde bulunan üç beş gazeline bakarak Dâî'nin edebî değeri hakkında fikir yürütmüşlerdir: Ayrıca "Dinî ve sûfîyane bir ideal takip eden şairleri bırakarak hükümdarlara ve büyük ricale kasideler, aşk u şarap şiirleri, sevda maceralarını musavvir manzum hikâyeler yazan lâdinî olan sanatkârlara gözümüzü çevirecek olursak bunların en eskisi olan Dâî'yi görürüz. Germiyan ve Osmanlı saraylarına mensup olan bu şair Selmân-ı Sâvecî, Kemâl-i Hucendî gibi Acem şairlerini oldukça muvaffakiyetle taklit etmiştir. Mamafih onu büyük bir şair saymak ve Osmanlı şiirinin tekâmülü üzerinde mühim bir tesiri olduğunu iddia etmek tamamıyla yanlış ve esassızdır"²⁸ gibi indî yargılarda bulunularak onun büyük bir şair olmadığı ileri sürülmüştür. Oysa ki eski kaynaklarda bile Dâî'nin edebiyatımızdaki yerinden sitayişle bahsedip onu üstatlık mevkiinde gösterenler vardır²⁹. Ayrıca Dâî'nin şiirleri gözden geçirilince zamanına göre aruzu oldukça başarılı kullandığı, kafiye ve edebî sanatlarda maharetli olduğu, güzel bir nazım ve nesir diline sahip bulunduğu anlaşılmaktadır.

Değişik konularda bir çok eser vererek ustalığını ortaya koyan Dâî'nin eserleri gün ışığına çıktıkça, edebî şahsiyeti ve sanatkârlığı konusunda daha objektif değerlendirmeler yapılacaktır.

Ruhundaki çalkantının türlü görünüşlerini, rikkat ve hüznü, duyarlılığı, özlemi, ümitsizliği "sehl-i mümteni" sayılabilecek çok samimi ve sade bir biçimde anlatan Dâî, zarif, şuh, ince aşk şiirleri yazmıştır. Rind, lâubali, epiküryen bir ruh taşıyan şiirleri olduğu gibi, tasavvufî ve ârifane bir eda ile yazılmış olanları da vardır. Lirik ve didaktik şiirlerinde de aynı başarıyı gösteren Dâî, in-

26. Ertaylan, *a. g. e.*, s. 12, 13.

27. Ertaylan, *a. g. e.*, s. 30, 33.

28. F. Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul, 1931, s. 68.

29. Bk. Sehi, s. 56.

ce hayalleri, derin duyularları, içliliği ile olduğu kadar tasvir ve tahkiyedeki kudreti ile de büyük değer taşıyan bir sanatçı olarak kabul edilmektedir.³⁰

Dâî Türkçe'yi başarı ile kullanmış, Türkçe'nin kaba ve ifadeye elverişsiz olduğunu söyleyenlere karşılık, meydana getirdiği pek çok eserle onun Arapça ve Farsça karşısındaki ifade kabiliyetini ispat etmiş ve Türkçe'nin bir edebiyat ve ilim dili olarak gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

XIV. yüzyıl, Anadolu'da gelişen yazı dilinin yeni yeni oluştuğu ve divan şiiri dilinin henüz tam olarak teşekkül etmediği bir dönemdir. Bu bakımdan Ahmedî, Şeyhoğlu, Şeyhî gibi şairlerin eserlerinde olduğu gibi, Ahmed-i Dâî'nin eserlerinde de eski yazı dili geleneğine ait pek çok arkaik unsur bulunmaktadır. O yüzden Dâî'nin eserleri Eski Anadolu Türkçesi dönemi için birer dil anıtı ve hazinesi durumundadırlar. Bu bakımdan Türkçe ve Farsça divanı ve *Çengnâme*'sinin dışındaki eserleri üzerinde de doktora seviyesinde önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

II. Eserleri

A) **Manzum Eserleri.** 1. *Türkçe Divan.* Burdur Vakıf Halkevi Kütüphanesi'nde bulunan (nr. 735) Dâî külliyatı içinde yer almaktadır. Bu külliyat içinde ayrıca *Çengnâme* ile *Vasiyyet-i Nûşirvân* da mevcuttur. Külliyat ilk defa Ahmet Ateş tarafından tesbit edilmiştir.³¹ Karışık durumda olan külliyat daha sonra İsmail Hikmet Ertaylan tarafından sıraya konularak Dâî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bir incelemeyle birlikte tıpkı basım halinde yayımlanmıştır.³² Külliyat içinde yer alan *Divan*'da ikisi Çelebi Mehmed hakkında olmak üzere beş kaside ve 199 gazel bulunmaktadır. Dâî'nin *Câmiu'n-nezâir*³³ ve *Mecmûatü'n-nezâir*³⁴ gibi nazire mecmualarında başka şiirlerine de rastlanması divanının eksik olduğunu akla getirmektedir. Divanı tıpkı basım halinde yayımlayan İ. H. Ertaylan, bu divanda yer alan şiirlerin şairin Osmanlılar'a intisap ettikten sonra yazdığı şiirler olup Germiyan'da yazdığı şiirleri içine almadığını, çok velût bir şair olan Dâî'nin Germiyan'dayken de ayrıca bir divan tertip etmiş olabileceğini ileri sürmektedir³⁵. Nitekim son zamanlarda Dâî *Divan*'ının Mısır

30. Timurtaş, a. g. m., s. 430.

31. Ahmet Ateş, "Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler", *TDED*, II/3-4 (1948), s. 171-191.

32. İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Örnekleri VII: Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952.

33. Beyazıt Devlet Ktp. nr. 5782, vr. 13^{a-b}, 37^a, 129^b, 133^b, 140^a.

34. Ömer b. Mezîd, *Mecmûatü'n-nezâir* (haz. Mustafa Canpolat), Ankara 1982, vr. 19^{a-b}, 28^{a-b}, 78^a, 115^b, 132^a, 145^a, 150^{a-b}, 156^b, 226^b.

35. Ertaylan, a.g.e., s. 72.

Millî Kütüphanesi'nde (Dârü'l-kütübî'l-kavmiyye, nr., 8658/23) ikinci ve tam bir nüshası bulunmuştur.³⁶ Ne var ki bu nüshada da şairin Germiyan beyleri için yazdığı her hangi bir şiirine rastlanmamıştır. Dâî *Divan*'ı üzerinde Mehmet Özmen, Selçuk Üniversitesi'nde bir doktora çalışması yapmıştır.³⁷

2. *Farsça Divan*. Çelebi Mehmed'in tahta çıkması münasebetiyle 816 (1413) yılında tanzim edilmiştir. Dâî'nin kendi el yazısı ile hazırlayıp Hayrettin Hacı Halil Bey'e sunduğu eserin tek nüshası bilinmektedir.³⁸ Bu nüshadan Ali Nihat Tarlan tarafından istinsah edilmiş yeni bir nüsha da Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Tarlan, nr. 187). Eser üzerinde Tulga Ocak bir doktora çalışması yapmıştır.³⁹

3. *Çengnâme*. Emir Süleyman adına kaleme alınan eser, aruzun "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbı ile yazılmış 1446 beyitten ve 24 bölümden oluşmaktadır. Emir Süleyman'ın eğlence meclislerinden alınan ilhamla meydana getirildiği anlaşılan eserin, Dâî'nin en orijinal ve kuvvetli eseri olduğu söylenebilir. Çeng adı verilen Türkler'e mahsus bir musiki aletinin yapısını alegorik biçimde ele alıp yer yer tasavvufî motifler ve remizlerle anlatan eser, romantik bir karakter taşımakla birlikte ibret verici yönleriyle didaktik bir görünüm de arz etmektedir.

Çengnâme'de çengin yapılışı ve onu meydana getiren ipek kıl, servi ağacı, ahü derisi, at kuyruğu ile yapılan hasbihaller, onların menşe ve mahiyetleri ile çeng haline gelinceye kadar başlarından geçenler anlatılır. Hikâye tatlı dilli insanlarla dolu cenneti andıran bir mekânda geçer. Meclis bir aşk ve safa meclisidir. Çeng ve onu meydana getiren dört unsurun hepsi uzaktan gelmiş, öz mekânlarından ayrılmış ve gurbet acısıyla yanmaktadırlar. Bu hasbihallerden ve dört unsurun maceralarını kendi ağızlarından anlatmalarından sonra "visal"e ancak bu dördünün birleşmesiyle varılabileceği sonucuna ulaşılır.

Ahmed-i Dâî'nin musiki konusundaki derin bilgisini de gösteren ve görünüşte bir saz hikâyesi olan *Çengnâme* ayrıca dinî ve tasavvufî bir ruh da taşımaktadır.

Çengnâme'nin ismi kaynaklardan bir kısmında "Cenknâme" şeklinde kaydedilerek⁴⁰ konusunun savaş olduğu zannedilmiştir. Âlî ise onun

36. T. Kortantamer, "Ahmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler", s. 104.

37. Mehmet Özmen, *Ahmed-i Dâî Divanı* (doktora tezi), Konya 1984.

38. Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, Orhan Gazi, nr. 1196.

39. Tulga Ocak, *Ahvâl ve Âsâr ve Tahlîl Eş'âr-ı Dîvân-ı Fârisî-yi Ahmed-i Dâî*, Dânişgâh-ı Tahrân 1352.

40. Meselâ bk. *Kesfî'z-zunân*, I, 607; Kınalıhâde, I, 139; Gibb, *HOP*, I, 256.

Ferahnâme olduğunu kaydetmiştir.⁴¹ Bazı araştırmacılar ise *Dâî*'yi hem *Çengnâme* hem de *Ferahnâme* adında iki manzum eser yazmış gibi göstermektedirler.⁴² Bursalı Mehmet Tahir ise "*Çengnâme* makamında bir *Ferahnâme*" yazmıştır diyerek kaynaklarda farklı olarak verilen bilgileri birleştirmeye çalışmıştır.⁴³ *Sehî* (s. 56) ve *Latîfî* (s. 85) eserin adını doğru olarak kaydetmişler ancak mahiyeti hakkında geniş bilgi vermemişlerdir. Eser elde olmadığı için onunla ilgili değerlendirmelerin hemen hepsi tahminî yorumlar olarak kalmış, bu da eserin gerçek hüviyetiyle tanınmasına engel olmuştur. Nihayet eserin ele geçmesiyle hakkındaki şüpheler ortadan kalkmış ve onun savaşa ilgili olmayıp çeng adı verilen musiki aletinin yapılışını anlatan bir eser olduğu anlaşılmıştır.

Çengnâme'nin Burdur, İzzet Koyunoğlu ve Sivas'ta Ziya Karal'da olmak üzere üç nüshası bilinmektedir.⁴⁴ Burdur nüshası İsmail Hikmet Ertaylan,⁴⁵ İzzet Koyunoğlu nüshası ise İngilizce bir giriş ve indeksle birlikte Gönül Alpay⁴⁶ tarafından tıpkı basım halinde yayımlanmıştır. İsmail Hikmet Ertaylan *Çengnâme*'yi faksimile ettirdikten sonra, Vasfi Mahir Kocatürk'ten daha sağlam bir nüshasını aldığını haber vermekteyse de⁴⁷ bu nüshanın İzzet Koyunoğlu nüshası olduğu anlaşılmıştır.

4. *Ukūdū'l-cevâhir*. II. Murad'ın şehzadeliği sırasında yazılmış 650 beyitlik Arapça'dan Farsça'ya manzum bir sözlüktür. 51 kıta üzerine tertip olunan eserde Türkçe'de kullanılan aruz bahirleri üzerinde de durulmuş ve her bahrin cüzleri kıta sonlarında gösterilmiştir.

Ukūdū'l-cevâhir, Reşîdüddin Vatvât'ın (ö.573/1177-78) *Nukūdū'z-zevâhir* ve *Cühûdü'l-cevâhir* adlı Arapça'dan Farsça'ya tercüme ettiği eserin kısa bir çevirisidir. Eserin biri Raif Yelkenci'de olmak üzere 5 nüshası bilinmektedir.⁴⁸ Bazı nüshalarında satır aralarında kelimelerin Türkçe karşılıkları da mevcuttur.⁴⁹

5. *Vasiyyet-i Nûşirevân*. Aruzun "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbıyla yazılmış 115 beyitten oluşan didaktik bir mesnevidir. Adaletiyle tanınmış bir

41. *Künhü'l-ahbâr*, V, 130.

42. İ. H. Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 213.

43. *Osmanlı Müellifleri*, II, 171,172.

44. Bk. *DİA*, II, 58.

45. *Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, Faksimile, s. 157-262.

46. *Ahmed-i Dâî and His Çengnâme (An old Ottoman Mesnevi)*, Cambridge 1975.

47. *Ahmed-i Dâî*, s. 79.

48. Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 1449; Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1102/3; Murad Buhârî, nr. 321/6; Muğla Kitapları, nr. 624.

49. Meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Muğla Kitapları, nr. 624.

hükümdar olan Enûşirvan'ın oğlu Hürmüz'e verdiği öğütleri ihtiva eden bu eser terbiye ve telkin maksadı ile pendnâme türünde kaleme alınmıştır. Eserin amacı nasihat vermek olduğundan ata sözlerinden, halk deyimlerinden bolca yararlanıldığı gibi, pek çok âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfe de telmihte bulunulmuştur. Kaynaklarda adı geçmeyen manzume, Burdur Halkevi Kitaplığı'ndaki külliyat içerisinde yer almaktadır. İ. H. Ertaylan tarafından tıpkı basım halinde yayımlanmıştır.⁵⁰

6. *Câmasbnâme Tercümesi*. Nasîr-i Tûsî'nin (ö. 672/ 1474) aynı adlı eserinin Türkçe'ye tercümesidir. 73 beyitlik küçük bir mesnevi olan *Câmasbnâme yıldıznâme*, falnâme türünden bir eserdir. Ahmed-i Dâî'nin bu eseri Timur hadisesi dolayısıyla tercüme ettiği anlaşılmaktadır. Raif Yelkenci yazmaları arasında yer alan *Sirâcü'l-kulûb* ve *Miftâhu'l-cenne* içinde bulunan iki nüsha birleştirilerek Ertaylan tarafından tıpkı basım halinde yayımlanmıştır.⁵¹ Eksik bir nüshası da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kütüphanesi'nde bulunan bir yazma içinde (nr. 4028, s. 292-299 [46 beyit]) mevcuttur. Türkçe'de manzum ve mensur başka Câmasbnâmeler de vardır.⁵²

B) Mensur Eserleri. 1. *Tercüme-i Tefsîr-i Ebû'l-Leys es-Semerkandî*. Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey'in teşvikiyle Emir Süleyman adına kaleme alınan bu büyük eser, Anadolu sahasında Türkçe'ye tercüme edilen ilk Kur'an tefsiri olarak kabul edilmektedir. Dâî tercüme-yi meydana getirirken herkesin okuyup anlayabileceği bir dil kullanmıştır. Ayrıca eseri doğrudan doğruya bir tercüme olarak bırakmamış, başka kaynaklardan da yararlanarak âdetâ Türkçe yeni bir tefsir meydana getirmiştir. Esere ilâve ettiği 234 beyitlik manzum mukaddime kısmı ise tamamen telif olup ayrı bir eser niteliği taşımaktadır. Fakat bu manzum mukaddime kısmı bütün nüshalarda mevcut değildir. Ses, şekil ve kelime kadrosu yönünden Eski Anadolu Türkçesi'nin örnek metinleri arasında yer alan tercümenin pek çok nüshası bulunmaktadır.⁵³

2. *Tercüme-i Eşkâl-i Nasîr-i Tûsî*. Nasîr-i Tûsî'nin Farsça *Sî Fasl* adlı mensur eserinden tercüme edilmiş 30 bölümlük riyaziye, ilm-i nücûm ve takvim

50. *Ahmed-i Dâî*, Faksimile, s. 299-308.

51. *Ahmed-i Dâî*, Faksimile, s. 147-154.

52. Başka Câmasbnâmeler için bk. Musa Abdî.

53. Meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Fatih, nr.631 (manzum mukaddimeli); İÜ Ktp., TY, nr. 8248 (manzum mukaddimeli); Nuruosmaniye Ktp., nr. 137, 138, 139,191; Kütahya Ktp., Molla Bey, nr. 4286-4289.

54. Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2735; Hacı Mahmud, nr. 5715; Esad Efendi, nr. 3569; Beyazıt Devlet Ktp., nr. 1604.

türünden bir eserdir. Bir kaç nüshası mevcuttur.⁵⁴ İsmail Hikmet Ertaylan, Halil Edhem Bey'in kitapları arasında da bir nüshanın bulunduğunu bildirmektedir.⁵⁵

3. *Ta'birnâme Tercümesi*. Germiyanoglu II. Yâkub Bey adına yazılmış bir rüya yorumu kitabıdır. Ebû Bekir b. Abdullah el-Vâsîfî'nin Arapça eserinin Farsça'ya yapılan tercümesinden Türkçe'ye çevrilmiştir. İki nüshası bilinmektedir.⁵⁶

4. *Tezkiretü'l-evliyâ*. Karaca Bey'in istek ve teşvikiyle II. Murad adına Attâr'dan Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Serez, nr. 1800). Bu yolda Dâî'den önce de sonra da tercüme veya telif bazı eserler meydana getirilmiştir. Ancak Dâî'nin *Tezkiretü'l-evliyâ*'sı Osmanlı sahasında meydana getirilen *Tezkiretü'l-evliyâ*'ların ilki olarak kabul edilmektedir.⁵⁷

5. *Teressül*. Edebiyatımızda usûl-i inşâ ve mektuplaşma türünün ilk örneklerinden biridir. O zamanki resmî yazışmaların kurallarını, usûl ve âdâbını, resmî ve özel yazışmalarda kullanılan başlık, unvan, üslûp ve ifade tarzını örnekleriyle göstermek için yazılmıştır. Eser iki kısımdan oluşmaktadır: Kurallar kısmı, örnekler kısmı. O zamanki nesir edebiyatımızın resmî ve özel örneklerini ihtiva eden eser, kendi türünde yazılmış ilk örnek olarak kabul edilmektedir. *Sehî Tezkire*'sinde (s. 56) eser hakkında verilen bilgiye bakılacak olursa *Teressül*'ün uzun süre okullarda usûl-i inşâ kitabı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Eserin tek nüshası bilinmektedir.⁵⁸

6. *Miftâhu'l-cenne*. Kimliği hakkında yeterli bilgi bulunmayan Lülü Paşa adında biri için Arapça'dan tercüme edilmiştir. Cennete girmek için gidilmesi gereken yolları ve şer'î esasları öğreten eser, sekiz cennete benzetilerek sekiz meclis üzerine düzenlenmiştir. Birinci mecliste namazın fazileti; ikinci mecliste tövbe etmenin fazileti; üçüncü mecliste kaza ve kader; dördüncü mecliste receb ayı; beşinci mecliste şaban ayı; altıncı mecliste ramazan ayı; yedinci mecliste kadir gecesinin fazileti; sekizinci mecliste ise sadaka-i fitır ve bayram namazı konu edilmektedir. Pek çok nüshası bulunan eser üzerinde Güner Gülsevin doktora çalışması yapmıştır.⁵⁹

7. *Tıbb-ı Nebevî Tercümesi*. Ebû Nuaym Hâfız-ı İsfahânî'nin *Kitâbü's-şifâ fi ehâdisi'l-Mustafâ* adlı eserinin Ahmed b. Yûsuf et-Tifâşî tarafından mey-

55. *Ahmed-i Dât*, s. 153.

56. Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 588; İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Mualim Cevdet, nr. 0.26.

57. Ertaylan, *Ahmed-i Dât*, s. 156.

58. Manisa İl Halk Ktp., Muradiye, nr. 1856/3, vr. 113-121.

59. Nüshalardan bazıları için bk. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr.1726; Fatih, nr. 2853; Bağdatlı Vehbi, nr. 1565; Bursa Genel Ktp., Emir Buhârî, Fıkıh Kitapları, nr. 236.

dana getirilen muhtasarının, Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey'in isteği üzerine Türkçe'ye yapılan tercümesidir. Peygamberimiz'in hadislerine dayanan eser başlıca iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım sağlıkla ilgili olup iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm yiyecek ve içeceklerin özelliklerini, yemişlerin fayda ve zararlarını bildirir. İkinci bölüm ise hijyenle ilgili olup otların fayda ve zararlarını; hava ve suyun iyi ve kötüsünün niteliklerini bildirir.

İkinci kısım ise doğrudan doğruya tıpla ilgili olan kısımdır ki, bu da iki bölümden ibarettir. Birinci bölümde hastalıkların sebep ve belirtileri yani teşhisleri; ikinci bölümde de tedavi usulleri üzerinde durulmaktadır. Eserin bir kaç nüshası bilinmektedir. Önder Çağırın, eseri doktora tezi olarak hazırlamıştır.⁶⁰

8. *Vesîletü'l-mülûk li-ehlî's-sülûk*. Âyetü'l-kürsî tefsiri olan eserin kime sunulduğu belli değildir. Eserde ayrıca şerh-i esmâ-i hüsnâ da bulunmaktadır. Bilinen tek yazması İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'ndedir.

Son yıllarda Dâî'nin *Muhtasar* adını taşıyan ve Farsça öğretmek amacıyla yazılmış bir gramer kitabının bulunduğu haber verilmektedir.⁶¹ Ayrıca onun "Mutâyebât" adıyla nitelendirilen içki ve eğlence üzerine yazılmış 16 kıta ve 62 beyitten meydana gelen mizahî şiirlerinin ise ayrı bir eser olmayıp Türkçe *Divan'*ndan alınmış manzumeler olduğu anlaşılmıştır.⁶²

Ayrıca Dâî'ye atfedilen *Cinânü'l-cenân* ve *Sirâcü'l-kulûb* adında iki eser daha vardır. Farzdan, vâcipten, sünnetten bahseden ve zaman zaman konuyla ilgili hikâyelere de yer veren, dinî bir vaaz ve nasihat kitabı olan *Cinânü'l-cenân*'ın Muhammed b. Hacı İvaz el-Müfessir'in eseri olduğu anlaşılmıştır.⁶³ Bazı dinî meseleleri soru-cevap şeklinde açıklayıp, dünyanın yaratılışı, gökler, melekler vb. konular hakkında bilgi veren *Sirâcü'l-kulûb*'da ise Dâî'nin adı geçmemektedir. Oysa Dâî, bütün eserlerinde adını belirten bir sanakârdır. Bu bakımdan eserin Dâî'ye ait oluşu şüphelidir. Dâî'nin olduğu söylenen *Esrarnâme* ve *Mansurnâme* adlarındaki eserler ise henüz ele geçemedikleri için kime ait oldukları konusunda fikir yürütmek mümkün değildir. Yine Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu ifade edilen *Yüz Hadis Tercümesi*'nin⁶⁴ de kime ait olduğu belli değildir.

60. Yazmalardan bazıları için bk. Süleymaniye Ktp., Fatih, nr. 3540; Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1364; Tıp Tarihi Ktp., nr. 90, 97, 104. Önder Çağırın, Ahmed-i Dâî: Tıbb-ı Nebevî (Dil Özellikleri - Metin-Söz dizini), Malatya 1992.

61. Bk. Kenan Akyüz, "Ahmed-i Dâî'nin Bilinmeyen Bir Eseri", *TD*, III/33 (1954), s. 525-528.

62. Bk. Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâî'nin Mutâyebât Adıyla Tanınan Eseri Üzerine", *Tür-koloji Dergisi*, VII (1977), s. 137-147.

63. Bk. *DİA*, II, 58.

64. Bk. Süleymaniye Ktp., Pertevniyal, nr. 438, vr. 122^b-235^a.

Daî'nin Tefsir Tercümesi'nin manzum mukaddimesi başlı başına bir mesnevi niteliği taşımaktadır. Aruzün *feûlün feûlün feûlün feûl* kalıbıyla yazılan ve 234 beyitten ibaret olan bu manzume başlıca dört kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısımda tevhid yer almaktadır. Burada ilâhî kudretin niteliklerini tasavvufî bir neşve ile dile getiren şair, her şeyin o ilâhî sevgiliye doğru gitmekte olduğunu belirtir. Ancak o ilâhî sevgiliye giden yolda bütün mahlukatın bir delile ihtiyaçları vardır. Bu delil ise Kur'an'dır. 30. beyitten itibaren Kur'an'ın faziletleri, onun rehber ve bir kılavuz oluşu ele alınır. Bu kısım 90. beyte kadar devam eder.

İkinci kısımda "Der Beyân-ı Na't-ı Resûl 'Aleyhisselâm" başlığı altında Peygamber'in övgüsü yer almaktadır. Burada Hz. Peygamber'in vasıflarını sıralayan Dâî, Peygamber'in insanları doğru yola da'vet edişini de gayet sade, akıcı ve canlı bir biçimde dile getirmektedir. Bu kısım 145. beyte kadar devam eder.

Üçüncü kısım ashâb-ı kirâmın övgüsü hakkındadır. Şair burada Peygamber'in yüce dostlarının din yolunun öncüleri olduklarını, onlara uyanların hidayete ereceklerini, onlardan birisinin adı anılınca hayır dua ile anmak gerektiğini 8 beyit içerisinde anlatmaya çalışmıştır. Bu kısım 153. beyte kadar sürmektedir.

Dördüncü kısım ise "Beyân-ı Sebeb-i Tercüme-i Kitâb" kısmıdır. Burada Tefsir Tercümesi'nin sebepleri dile getirilir. Şair, bu iş için gücünün olmadığını ancak Hakk'ın yardımıyla bu büyük işi başarabileceğini, bunun için istihare edip Hakk'ın yardımını talep ettiğini, nihayet Cenâb-ı Hak'dan da kendisine 'inâyet' müjdesi geldiğini ve bunun üzerine işe koyulduğunu açıklamaktadır. Kitabın tercüme edilmesinin ikinci bir sebebi de Umur Paşa'nın talep ve teşvikinin bulunmasıdır. Bu hususu da manzumede 206, 212, 213, 214 ve 216. beyitlerde dile getirmektedir. Sonra da acz ve kusurlarından bahsederek dua talebiyle manzumeyi bitirmektedir.

Bu manzum mukaddime Tefsir tercümelerinden ikisinde yer almaktadır. Bunlardan biri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, nr. 8248'de kayıtlı olan nüshadır. Oldukça eski olan bu nüshada yazılar pek okunmamaktadır. İkinci nüsha daha muahhar olan nüshadır ki Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, nr. 631'de kayıtlıdır. Temiz ve okunaklıdır, her sayfaya 25 beyit halinde istinsah edilmiştir. İsmail Hikmet Ertaylan bu nüshayı faksimile ettirmek suretiyle Dai Külliyyatı içerisinde yayımlamıştır (İstanbul 1952). Bizim de çalışmamıza esas aldığımız nüsha Süleymaniye nüshası olup, faksimile neşirden de yararlanılmıştır.

Eserin sade, samimi ve akıcı bir dili vardır. Metinde pek çok arkaik kelime de yer almaktadır. Bunlar o zamanın halk arasında kullanılan kelimeleridir.

İmla ve dil bilgisi açısından değerli olan bu manzume hakkında metin, sözlük ve ekler dizininden oluşan bir incelemeyi aşağıda sunuyoruz.

Min Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Aẓm ve Kelâmuhu'l-ḳadîm

Ḳılalum senâ cândan ol ma'bûdı
Ki oldur heme mevcûduñ maḳşûdı

Vâhiddür şerîkden münezzeḥ ol ḥaḳ
Anuñ şun'ına sen bir añlayu baḳ

Bilesin ki oldur ḳadîr ü ḳavî
Ki 'ilmine cümleyi ḳılmış çeri

'Alîmdür ḳamu ma'lûmâtı bilür
Mürîddür ne dilerse anı ḳılır

(5) Semî'dür başîrdür işîdür görür
Ḳamu fi'li ḳavli cezâsın virür

Raḥîm ü ḥalîm ü 'aṭûf u kerîm
Ebed pâdişah-durur dâyim muḳîm

Laṭîfdür anuñ luṭfı gelmez dile
Ne 'aḳl ola kim anı iḥsâ ḳıla

Ḳamu varlıḡuñ elde ni'met anuñ
'Aṭâdur saña bu tenüñ ü cânüñ

Eger ol seni ḳılmayaydı îcâd
Nite añilup söyleneydi bu ad

(10) Ḳamu cânlaruñ cânı pes ol-durur
Heme yoḳları yoḳdan ol oldurur

Anuñdur ḥaḳîḳat beḳâ vü vücûd
Bâḳî mişl-i sâye añadur sücûd

Heme ḥayret içre müdehheş ḳalup
Hiçâ vü tefekkür özinden şalup

İderler zâhirde bâında çü seyr
Bileler nedendür bulara bu hayr

Anuñ-çün döner turmadın bu felek
Gehî iner ü gâh çıkar ber-semek

(15) Ay u gün bu encüm heme seyr ider
Nehâr leyâl-ile gelür gider

Bu gökler bukâ birle hem âbını
Döker yire def' idüben hâbını

Açar yirler içre dâyim bu şular
Gehî bu nebâtat biter geh şolar

Dağı bu fuşûl-i erba'a yay u güz
Şitâ hem rebî'-ile berd gele güz

İder devri hayrât-ıla bî-çarâr
Döküp yaşların bu türâba karar

(20) Havâda bulıdlar dağı böğrişür
Sögürmiş deve gibi hem öğrişür

Quruda deñizde bu hayvân dağı
Bu cinn ü perî hem insân dağı

O ma'sûk adın dilde zıkr eyleyüp
Vişâli tarîkı fikr eyleyüp

Biribirine şorişüp çığışur
Gelüñ gidelüm dosta dip kığışur

Zihî ma'sûk k amuya zevk-ı 'ışk
Tadurmuş şeydâ eylemiş şevk-ı 'ışk

(25) O zevk-ıla kâmusın uş esridüp
Göñülleri cânıyla hep esr idüp

Celâl perdesi-y-ile kendü girü
Nihân oluban didi gelüñ berü

Yilişüp kamu mañlûkat ister anı
Ki kanda-durur bulalar ol kânı

Yöni her biri bir yaña tutdılar
O zevk-ıla kendüyi unıtdılar

Bulara delîl yoğ-ıdı râh bula
Ki kendülere bir ulu şâh bula

(30) Terañhum yine kıldı dost bulara
İürdi delîl bulara yol vara

Delîl didüğümüz bu Qur'an-durur
Ki dost yolına dostu tıbyân-durur

Yanup bağı susayana 'ışk-ıla
Bu Qur'an anı kandurup hoş kıla

O dostuñ sözidür bu kelâm
Anı diñleyen tutan olur selâm

Didi yapış ipüme iy dost olan
Bu hûb da'visinde baña râst olan

(35) Özüñi tağıtma bakup dört yaña
Ademdür vücûd haqîkî dost saña

Benüm gayımuñ hubbı bilgil kavî
Meşeli-dürür bil örümcek evi

Yıkılması yapılması sehl olur
Aña bu gönül virmegün cehl olur

Haqîkat habîbüñ bu Qur'an-durur
Aña kıl yakîñüñ ki îmân-durur

Anuñ gibi haqdur ki yoğdur gümân
Aña reyben idenler kâfirdür inan

(40) Kelâm-ı ebâtilden oldur berî
Var ise hiçânı anı kıl rehberi

Eger olduñ-ısa sen ehl-i iftikâr
Ola fetḥ saña tarîk-i i'tibâr

Anuñ ol içindeki aḥbâr kaşas
Giderür gönülden içre hem gusaş

O dosta giden yolu tâhir kıılır
Kıomaz şübhe ortada bâhir kıılır

- (45) Seni men' idüp bağlayan âyıkı
Hevâ nefis yolına süren sâyıkı

Nedür saña ider biri bir 'ayân
Gider uyḥuyı aḥı gözden uyan

Gözi olana zülmetinde o nûr
Bulur inşirâh anuñ-ıla şudûr

Ėurûrdan anuñ-ıla bulur necât
Niçe göñli ölmüşe olur ḥayât

Kamu 'illete ol-durur hem şifâ
İç ol şerbeti kim bulasın şafâ

- (50) Zi şerbet kim tabîbi Allah ola
İçenler anı nite gümrâh ola

Âh u ḥasret anlaruñ işi-dürür
Ki bu sehv-ile ḡaflet işi durur

Bil bu Kıur'anı saña dostdan reşîd
Ol aña sen mümtesil ḥükmin işid

Hâdîdür toḡru saña bilgil anı
Uy aña sen kııl selâmet bu cânı

Kibr idüben aña kıılanlar ḥilâf
Oldılar helâk buldılar tilâf

- (55) Kim ki kendüye bu Kıur'anı delîl
Tutınmadı oldu şaқиyy ü dalîl

Çamu 'ilmüñ aslı bu Çur'an bayık
Anı tutdı pîşvâ olanlar ayık

İnildi bu Çur'an bize mâ'ide
Çonilup içinde 'azîm fâyide

Saîa getüren mâ'ide o habîb
İki cihânuñ fahri derde tabîb

Bu çonı döşeyip şalâ eyledi
Necâtuñ dilerseñ şalâ eyledi

(60) Ki harfi ma'nisi nev'i ta'âm
Lezîz ü mülâyim irürür selâm

Bu çondan yiyenler acıkmaz müdâm
Beçâ buluban zâyil olur 'idâm

Çinâ ister-iseñ saîa kenz budur
Cihâneynde iflâsın giderür budur

Dilerseñ bulasın heme 'izzeti
Yapış Çur'ana kuvvet-ile katı

Çamu 'âlemüñ gör 'acâyiblerin
Dilerseñ göresin garâyiblerin

(65) Yir ü gök yaradalı ne oldısa
Ne ki gelecekdür ya geldi-y-ise

Çü görmek dilersin okı Çur'ânı
Ki bir bir göz-ile göresin anı

Yahud okıyanuñ katına iriş
Çoma şöhetini anuñ bir çarış

Bu Çur'ân okıyup kılanlar 'amel
İrürmedi nefsine hergiz çalel

Çü çısn-ı çaşın oldı Çur'ân ahı
Gir aîa ki çurtıla özüñ dahı

(70) Aña şıgınan kırtılır bî-melâl
İrişmez aña hiç cihânda zevâl

Getürür sürûrlar giderür cefâ
Ne kadar okurısañ artar şafâ

Anı okumağla olur şoĥbeti
Zirâ 'âşıka dost-ıla ülfeti

Bulur lezzeti andan a'zâ cemî'
Olur söyleyen dostı kendü semî'

Daĥı bir yaña dönmeyedi yöni
Eger Qur'an ehli bileydi bunu

(75) Aradan daĥı götüreydi hiçâb
Okıdukça ola-y-ıdı feth-i bâb

Fenâya vireydi kamu ĥissini
Göreydi 'ayân ol kelâm issini

Ki cân gitdi mi yâĥud bu tendedür
Bilümeledi kendüyi kıandadır

Gelüp ittişâl gide-y-ıdı iftikâd
Ola-y-ıdı dost-ıla hem ittiĥâd

Temennâ nefis-ile sehvetdedür
Velî okıyan çünkü gafletdedür

(80) Özini mülevveş kılup lehv-ile
Yiler bu hevâ yolına sehv-ile

Bu ĥubb-ı menâsıb-ı dünyâ-y-ıla
Çü sükr oldı aña kaçan ayıla

O sükr-ile anı o dostı ma'bûd
Kılupdur kıapudan be-küllü merdûd

Dimişdür ıra kı ol kıapumdan i kıul
Degülsin kıapumda benüm sen kıabul

- Çü 'aqluñ senüñ-ile iş olmaya
 Cânuñ bu kapuya biliş olmaya
 (85) İ gerek ki kendüñi añlayasın
 Ne yolda yürüdügüñ añlayasın

Tahâret gerek pes bu yolda saña
 Ki destûr ola varasın sen aña

Tahâret odur dostdan ayruğını
 İdüp terk tutasın buyruğını

Saña da'vete gelene uyasın
 Ne ki var hevâ vü heves kıoyasın

Tutasın anuñ sözine sen kulağ
 'Amel kıлмаğ-ıla ola yüzüñ ağ

Der Beyân-ı Na't-ı Resûl 'Aleyhisselâm

- (90) Sanâ geldi dâ'î Muhammed şafi
 Hâbîbdür o hâzretde yavlağ vafi

Kığırur seni ol bâkî devlete
 Uyarsañ irürsin ulu sevlete

Nitekim haberde gelüpdür resûl
 Didi anı işit ki oldur uşûl

Ki bir gün geldi aña iki melek
 Yaturdı uyğuda resûl bî-harek

Biri başda biri ayakda durup
 Biri birine söyledi söz şorup

- (95) Didi vir haber bu nebî meseli
 Nitedür ki hağ bunı kıldı velî

Biri didi ki bu uyur añlamaz
 Meselümüzüñ te'vîlin öglemez

Biri didi ki göñül uyanuķ turur
İşidür sözüümüzi bayıķ turur

Biri didi meşeli budur i yâr
Ki bir kişi kıldı binâ ulu dâr

Müheyyâ idip düzdi dürlü ta'âm
Bi-envâ' siyâb hil'at-içün be-'âm

(100) Viribidi bir dâ'î halka gele
O honlara bu halkı kıla şalâ

İcâbet idenler o eve gire
Tena"um kıluban feraħlar göre

Şehâne otura serî ber-serîr
Başında giye tâc siyâb-ı harîr

Binütler tutuban hâdimler tura
Ulu görklü hatunla 'işret süre

Koķulanalar her 'acîb tîb-ile
Yiyeler enâr u 'ineb sîb-ile

(105) Ta'âmuñ soñında ol issi şâh
Götüre hiçâb olara vire râh

Kılalar o şâh-ile şöhet gözin
Görüben anı işideler sözin

Daħı artuk ola olara na'îm
Alalar nasîbler daħı çok 'azîm

Olar kim icâbet idüp gelmeye
O dâ'î sözine nazar kılmaya

Ķala maħrûm işbu na'îmden heme
Düşe Ķasret-ile Ķatı ol gama

(110) Ķam üstine daħı 'itâb u 'ikâb
İşide o şâhdan çeküben 'azâb

Ki kılmadı da'vete ol iltifât
Gerekdür 'azâb içre ola rüfât

Ahı bil kim ev yapan Allah-durur
Didüğüm saña ol ulu şâh -durur

Evi uçmağıdur ki kıldı binâ
Ki andan irişür sürûrlar câna

Çamu nefsuñ arzusın anda o hağ
Düzüpdür müheyâ anı aña bak

(115) Ne şehirler ne köşkler ü tâc ne taht
Hüriler-ile ebedî kıldı baht

Viribidi dâî saña Ahmedi
Şekâvet anuñ kim aña uymadı

Eger gerçeg-ise muhabbet-i hağ
Ol Ahmed sözünü işit tut kulak

Bu cândan işit da'vetini i yâr
Dilerseñ olasın 'azîz ihtiyâr

Ki dostuña dost-ı muvâfık odur
Anuñ yolına toğru şâdık odur

(120) Anuñ-çün yaradıldı arz u semâ
Aña uymayandur hağîkat 'amâ

Çamu mağlûkât içre ol oldu şerîf
Ki kân-ı 'ulûm-ıdı cism-i latîf

Virildi nübüvvet siyâdet aña
Dağı nuşrat-ıla himâyet aña

Münevver anuñ zâtını ol ilâh
Getürüp vücûda 'ayân kıldı râh

Bu İslâm çamu olmuş-ıdı tebâh
Anuñ leşkerinden yoğ-ıdı sipâh

(125) Bu dîn bağçesi kamu oldu yebâb
Öter-idi bülbül yirine gurâb

Bu güller şolar ağacı kurudu
Gülüñ yirlerini diken bürüdi

Çü kalmadı bağçevân ide tîmâr
Zarûrî vaţan kıldı hâr-ile mâr

Ki ya'nî bu yir toldı küfr-ile şirk
Cünûd-ı şeyâtînüñ oldu bu milk

İlâh ol resûli çü ba's eyledi
Gelüp ehl-i küfr-ile bahs eyledi

(130) Delîl i hücec aña haq Kur'ânı
Virüp eyledi küfre gâlib anı

Dağı hey'eti hem belâgat faşîh
'Azîm hulq-ıla virdi vech-i vazîh

Yüzünüñ gören nûrını bir kezin
Ya üzñ-ile sem' iden anuñ sözin

Katı taş ise gönli olurdu lîn
Virüp küfrin alurdu anda dîn

Anuñ şöhetinde ölüler hayât
Şarâbın içüben bulurdu necât

(135) Be-her yire ki anda urdu kadem
Küfür leşkeri buldı ol dem hezem

Nefesi iren şayruya ol 'İsâ
Kamu yir aña Tûr-ıdı çün-Mûsâ

Hicâbsuz o dost-ıla nâcî-y-idi
Kılurdu tavâf 'arşî hâcî-y-idi

Risâlet tâcın taşu urmuş-ıdı
Kemâlet kamu başu irmiş-ıdı

'Ulûmı 'uqûl-ile ahlâkı hem
Aña virmişidi o hallâkı hem

(140) Bu üç cevherüñ ma'deni ol-ıdı
Göñül haznesi içre hep tolı-dı

Cihân halkına andan oldu nişâr
Alı gör naşîb sen de turma i yâr

Dire gör anuñ sünneti cevherin
Bulasın ğınâ-yı ebed sen yarın

İzinden iziñi ayırma müdâm
Kese gör boyından tekâsüli dâm

Getür turma salavat aña
Dilerseñ kıla şefâ'at saña

Der Na't-i Ashâb-ı Kirâm Rıdvânullahi 'Aleyhim Ecma'in

(145) Unutma anuñ âl i aşhâbını
Gider bu göñül gözinüñ hâbını

Rızâ-y-ıla anları şâz eylegil
Hem adlarını dilde yâd eylegil

Ki anlar-durur dinde hem muqtedâ
Olara uyanlar olur mühtedâ

Sev oları cümle göñüldeñ 'azîz
Ta'ndan olara dilüñ kıl temîz

Olaruñ arasında olan işi
Haka tefvîz idüp koğil teşvîşi

(150) Şakın i'tikâduñı sen bozmağıl
Dalâlet yolına düşüp azmağıl

Dilerseñ selâmet dîñüñ iltesin
Çıkarğıl göñüldeñ belîs yiltesin

Kaçan kim birinüñ adı añıla
Du'â kıl añâ sen de rıçvân-ıla

Beyân-ı Sebeb-i Tercüme-i Kitâb

İşit ey ahı ba'd ez-în bir kelâm
Nedür maşûdı bilesin ve's-selâm

Sebeb ne bu bahre ki düşdi özüm
Eger kışa-y-ıdı bu bâbda sözüm

(155) Bâ'is ne-y-ıdı kim beni yiltedi
Kelâm-ı 'azîme dilüm iltedi

Yoğ-ıdı benüm miqdârum ol kadar
Koyadum haşâ ber-ıarık-i haşar

Şunaydum elüm ırmeyecek işe
Koyadum kamu teşvîşi ben başa

Bilürdüm siñek göge çıkmak muhâl
Ki cüsse şağır ü za'if perr ü bâl

Ne kadri oladı tala 'ankebût
Bu bahre çıkarmağa dürr ü yâkût

(160) Ne kırsagı ola kıarınca i yâr
Ki bahrüñ şuyın içmegi umar

Egerçi benüm mikdârum bu-y-ıdı
Degüldi çirâ bunı kılam ğıdı

Za'if at-ıla ben yügürüp kaçan
Bu meydânı alup olaydum geçen

Velî çün bilürdüm haķuñ luşfını
Za'if kıllarına anuñ 'ışfını

Ķâdir-durur göge çıkara özi
'İnâyet-i birri-y-le çok ide azı

(165) Nitekim helâk eyledi düşmenin
Üvez leşkeri-y-le akıtdı kıanın

Aña kıluban i'timâd ben dahı
Bu işe şürû' eyledüm iy ahı

Ƙılup istiḥâre du'â eyledüm
Be-vüs'-i tâkat hem senâ eyledüm

Diledüm ki baña ola ol mu'ın
Şaçam ḥaznesinden bu dürri semîn

Bu ḳaviller üzre bulalar ğnâ
Tutuban beḳâyı ḳoyalar fenâ

(170) Ƙoḳuladım anlara misk i 'abîr
Dimâğları tola bu ũbden esîr

Çü 'attâr oluban açam ḥoḳḳayı
Hediyye kılâm irene şuḳḳayı

Anı yiyleyenüñ teni vü cânı
Selâmet bula bî-'ilel anı

Zîre kim bu ũb 'ır-ı raḥmân-durur
Kamu derde ma'cûn bu Ƙur'ân-durur

Çü bu göñlüme oldu ilhâm-ı ḥaḳ
Yürüdi dilüme dâyim nâm-ı ḥaḳ

(175) İşâret baña şöyle ḳıldı ilâḥ
Ki ben luḳfumu saña ḳıldum penâḥ

Virem tevfiḳi hem 'inâyet ḳılâm
Benüm 'avnüm-ile ḳılasın kelâm

Çün ilâhdan gele ḳula tevfiḳ ü 'avn
Anuñ işi olmaya tefriḳ ü bevn

Anuñ-çün bu işe uzatdum elüm
Ki buldı 'avin söyleye bu dilüm

Bilürem anuñ va'desi çok-durur
Ḥilâf yoḳdur işinde muḳlak-durur

(180) Be-küllü teveccüh kı lup i'timâd
Anuñ fazlını eyledüm iftikâd

Kı lam tercüme bu kelâm-ı 'azîz
Kılanlar buña nazâr ola 'azîz

Cihâneyn içinde bula hürmeti
Beğâ devleti ile yüce rütbeti

Civârında hâkkuñ kı la ol nüzûl
Bulup hâzretinde rızâ vü kabûl

Müşâhid oluban likâ-yı hâka
Ola pâdişah sermedî mutlağa

(185) İşit bâ'isi tercüme kılmaga
Bu bahre girüp dürr-içün talmaga

Bu misk-i 'abîr hoşkasın açmaga
İlâh kulları üzre hem saçmaga

İki nesne-y-idi baña hem dâ'î
Ki oldum bu işe kı tı ben sâ'î

Biri ol-ıdı kim nazâr eyledüm
Göñül meydanında sefer eyledüm

Aradum göñül şehriñi külli heb
Bulaydum necâtuma tâ bir sebeb

(190) Kı amu îa'atun enbârın aradum
Şanurdum ki ben ol hâka yaradum

Bulımadum aña lâyıq bir 'amel
Recâ kı ldugum oldı küllî emel

O yönden çü oldı ümîzüm kalîl
Bu işi tutundum necâta delîl

Kı lam tercüme o kelâm-ı hâkı
Bile zamm idem ehâdîş dakı

Dağı evliyâ vü meşâyih sözün
Teberrug-ıçun cem' idem ba'z azın

- (195) Ta andan okıyan işiden şafâ
Bula gönli derdine ola şifâ

Ola kim kıla bir du'â şıdk-ıla
Du'âya bu kulı maķâsıd kıla

Diye rahmet itsün bunı düzene
Anı işidüp bir dağı özene

Diye ol dağı iy ilâh yarlığa
Bırakma o miskîni sen ıarlığa

Ümîzdür olaruñ du'âsın çalap
Kabül ide ol ola baña sebeb

- (200) Yarın bulmağ-ıçun halâş ez-'azâb
Ulaşmağ-ıçun cennete bî-'itâb

İkinci sebeb kim olındı şürû'
Ki imlâ olma bu uşûl ü fûrû'

Şaçıla bu dürler nişâr oluna
Niçe derdlere hem tîmâr olına

Ol oldı ki kıldı bize iltimâs
O fahr-ı 'asâkir efâđil-i nâs

Ķamu a'yânuñ merci'i kim emîr
Ķılupdur anı dîne Ķâş-ı müşîr

- (205) Emîr Ķazretinde bulup rif'ati
TaĶarrub-la oldı zâd u devleti

Yani ol Umur Paşa şâĶib-kerem
Tuta ĶaĶ anı fazlı birle bî-Ķam

Bürinmeye gönline hemi sehâb
Ziyâ vü sürûr-ıla ola rihâb

Ziyâd ola 'ömri nite devleti
Yayıla cihâna nîgû şavleti

Bile rif'atini anuñ izdiyâd
Cihâneyn içinde ola ber-murâd

(210) Ki sehâ güneş bigi [dür ola]'âm
Tuta haq anı der-bekâ devr-i 'âm

Süre hayr-ıla rûzigâr ol vücûd
Çü oldı aña 'âdet ihsân ı cûd

Dilek eyledi ol 'azîz dâ'ie
Ki gönli kılavuz aña vâ'ie

Beyân dilini açavuz ya'nî biz
Anuñ-çün düzevüz kitâb-ı 'azîz

Ki dünyâda ola anuñla enîs
Kala dînine bu kitâb esîs

(215) Bekâ devlete irişe ol dâ'im
Ola devleti erkânı hem kâim

Anuñ iltiması-y-ıdı bir dahı
Bu dürri dizmege sebep iy ahı

Velî vaqt-i vüs'at igen yoğ-udı
'Alâyık 'avâyık katı çoğ-ıdı

Ümîz ol ilâh fazlına dutuban
'Ömürden bunuñ-çün birez ötüben

Şürû' eyledüm düzmege bu kitâb
Ecel irmedin añsuzın der-şitâb

(220) İre hatmine inşâallah girü
Münakkaş olup qalmaya bu yaru

Gücüm yetdügince çü cehd eyledüm
Vefâ kılmag-ıçun ki 'ahd eyledüm

Velî âletüm az-ıdı bu işe
Âletsüz nite işlenür bu pîşe

Çatı cür'et-idi bunı işledüm
Ki nuçkumı bu söze ben eşledüm

Umaram ki buña kılan ıttılâ'
Dilin kılmaya baña ta'na sirâ'

(225) Kerem ehlinüñ 'âdeti 'afv olur
Egerçi câhiller işi sehv olur

Mürüvvvet-i ahlâk o dem bilinür
Ki suçlularuñ şuçı 'afv olunur

Du'â kıduram her 'azîze kim ol
Kıla ıttılâ'ını bu dürre bol

Keremden kıomaya çü bula sakîm
Kıla i'vicâcını hem müstakîm

Bula ecrini ol kerîmden 'azîm
'Azîz kııl katuñda anı iy kerîm

(230) İlähî du'âmı kabûl eylegil
Bu kıllaruña fazlı bol eylegil

Bize sögene zemm idüp iy rahîm
'Azîz kııl katuñda anı iy kerîm

Dağı ta'n idenüñ yücelt menzilin
Götürgil cihâneyynde anuñ gamın

Sürûr-ıla gönlini kılgıl ferağ
Dağı şadrını nûr-ıla kııl şerağ

Benüm-çün aña kıлмаğıl sen 'itâb
Anuñ-ıla işle ne ki var şavâb

SÖZLÜK

A

- âb** (f): Su 16.
- abîr** (a.): Hoş koku, amber 170, 186.
- acâyib** (a): Şaşılacak şey 64.
- acık-** : Açlık duymak, aç olmak 61.
- acîb** (a): Hayret verici, şaşacak 104.
- aç-** : 1. Kapalı bir şeyi açık hale getirmek 171, 186. 2. Açık ve anlaşılır bir tarzda söylemek 213.
- ad** : İsim 22.
adı a'nıl-: Söylenmek, zikrolunmak 152.
adını yâd eyle-: Hatırlamak zikretmek 146.
- adem** (a) : Yokluk 35.
- âdet** (a) : Alışılmış şey, her zaman yapılan 225.
'âdet ol- : Alışkanlık haline gelmek, alışılmak 211.
- afv** (a) : Birinin suçuna bakmama, bağışlama 225.
'afv olun-: Bağışlanmak 226.
- agaç** : Ağaç 126.
- âh** (f) : İç çekme, feryat, üzüntü 51.
- ahbâr** (a) : Haberler, kıssalar 42.
- ahd** (a) : Söz.
'ahd eyle- : Söz vermek 221.
- ahı** (a) : Kardeş 46, 69, 112, 153.
- ahkâm** (a) : Hükümler 44.
- ahlâk** (a) : Övgüye lâyık davranışlar 139, 226.
- Ahmed** (a) : Hz. Peygamber 116, 117.
- ak** : Beyaz 89.
- ak-**: Akmak 17.
- akıt-**: Akmasına sebep olmak 165.
- akl** (a) : Düşünme ve anlama gücü, idrak 7, 84.
- âl** (a): Çoluk çocuk, aile 145.
- al-**: 1. Elde etmek, kazanmak 107, 141. 2. Tutmak, ele geçirmek 162.
- alâyık** (a) : Bağlar, engeller 217.
- âlet** (a) : Bir işin yapılmasında kullanılan aracı nesne, araç 222.
- âm** (a) : Herkese ait, herkesi ilgilendiren 99, 210.
- amâ** (a) : Körlük, görmezlik 120.
- amel** (a) : İş, fiil; yerine getirme, uygulama; dinî bir emrin yerine getirilmesi 191.
'amel kıl-: Emri yerine getirmek, uygulamak 68, 89.
- anda** : 1. Orada 114. 2. O zaman 133.
- añla-** : 1. Farkına varmak, hissetmek 85, 114. 2. Kavramak, zihnine sığdırmak 2, 96.
- a'nıl-**: Hatırlanmak, zikredilmek, sözü edilmek 9, 152.
- ankebût** (a) : Örümcek 159.
- ara** : 1. İki şey arasında bulunan yer 75. 2. Topluca, birlikte bulunan nesnelere veya insan kalabalığının içi 149.
- ara-**: Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak 189.
- arş** (a) : Göğün dokuzuncu ve en yüksek tabakası 137.
- art-** : Çoğalmak 71.
- artuk** : Fazla, çok, ziyade 107.
- arz** (a): Yer 120.
- ârzû** (f): İstek, heves, meyil 114.
- asâkir** (a): Askerler 203.

asl (a) : Temel, esas, kaide 56.

at : At 162.

a tâ (a) : Bağış, ihsan, vergi 8.

a t t â r (a) : Güzel koku satan 171.

atûf (a) : Çok merhametli ve çok şefkatli 6.

avâyık (a) : Engeller 217.

avn, avin (a) : Yardım 177.

'avn bul-: Yardım görmek 178.

ay : Dünyanın peyki, kamer, ay 15.

ayak : Ayak 94.

ayân (a) : Gözle görünen, belli, apaçık, meydanda 76.

'ayân it-: Belli etmek 46

'ayân kıl-: Açmak, görünür hale getirmek 81.

a'yân (a) : İleri gelenler, önde gelenler 204.

ayık : Akli başında 56.

âyık (a) : Engel, bağ 45.

ayıl- : Kendine gelmek, gerçekleri görür uyanmak 81.

ayır- : Birbirinden uzaklaştırmak 143.

ayruk: Başka , diğer, gayrı 87.

az : Çok olmayan, az 164, 194, 222.

az- : Doğru yoldan çıkmak 150.

a'zâ (a) : Uzuvarlar 73.

azâb (a) : İşkence, eziyet, ceza

azâb çek-: Ceza görmek , eziyet çekmek 110.

azîm (a) : Büyük, ulu, önemli 57, 107, 131, 155.

azîz (a) : Kıymetli, çok değerli, muhterem 118, 148, 181, 212.

B

bâb (a) : 1. Kapı 75. 2. Konu, husus, madde 154.

ba'd (a) : Sonra 153.

bâgçe (f) : Bahçe 125.

bâgçevân (f) : Bahçeye bakan, bahçe işlerini gören kişi 127.

bagır : Göğüs

bagrı yan-: Kederlenmek, üzülmek, mahzun ve mükedder olmak 32.

bagla-: Engel olmak 45.

bâhir (a) : Açık, belli, ayan, zâhir

bâhir kıl-: Görünür hale getirmek 43.

bahr (a) : Deniz 154, 159, 160, 185.

bahş (a) : Söz tartışması

bahş eyle-: Tartışmak 129.

baht (f) : Talih 115.

bâis (a) : Sebep 155, 185.

bak-: Bakmak 2, 35, 114.

bâkî (a) : Sürekli; kalıcı, yok olmayan 11, 91.

bâl (f) : Kanat 158.

baña : Bana 34, 168, 175, 187, 199, 224.

ba's (a) : Gönderme, yollama

ba's eyle-: Göndermek 129.

basîr (a) : Gören, görücü 5.

baş : Baş 94, 102.

başa ir-: Son noktaya ulaşmak, sona ermek 138.

bayık: Açık, belli, âşikâr, gerçek, şüphesiz 56, 97.

ba'z (a) : Bir miktar 194.

be (f) : İle, için 82, 99, 167, 180.

be-her (f) : Her, her bir 135.

bekâ (a) : Bulunduğu halde kalma, sürekli var olma, kalıcılık 11,62, 169, 182, 210.

belâgat (a) : İnandırma kabiliyeti, iyi ve düzgün konuşma 131.

belîs (<a.İblîs) : Şeytan 151.

ben : Ben 157,162,166,175

benüm : Benim 36,83,156,16, 234.

ber (f) : Üstünde; üzere 14, 102, 156, 209.

berd (a) : Soğuk 18.

berî (a) : Her hangi bir nitelikten bir ilişikten uzak olan 40.

berü : Daha yakın, bu tarafa 26.

bevn (a) : Parça, kısım 177.

beyân (a) : Anlatma, açık söyleme 213.

bırak-: Koymak 198.

bî (f) : ..sız, ..siz, olumsuzluk ifade-
siyle isimlerin başına gelir.

bî-gam : Gamsız, üzüntüsüz, tassa-
sız 206.

bî-harek : Hareketsiz 93.

bî-'itâb : Cezasız, özürsüz 200.

bî-ilel : Hastaliksız 172.

bî-karâr : Kararsız, durmaksızın
19.

bî-melâl : Üzüntüsüz, tassa-
sız 70.

bi (a) : ...a, ...e, ile, için 99.

bil-: Bilmek 3, 4, 36, 53, 74, 163.

bile : Birlikte, beraber; da, dahi 193,
209.

bilin-: Tanınmak, 226.

binâ (a) : Yapı

binâ kıl-: Yapı yapmak 98, 113.

binüt : Binecek hayvan 103.

bir : 1. Bir (belirsizlik sıfatı) 28, 29,
93, 98,153. 2. Bir defa, bir kez
(zarf) 2.

biraz : Azıcık, az vakit 218.

biri : Bir tanesi, her hangi biri (zamir)
94, 96, 98, 152.

birle : İle 16,20.

birr (a) : Allah yolunda olma, kötü-
lüklerden sakınıp iyi ve güzel şey-
ler yapma 164.

bit- : Tohum filizlenip topraktan dışa-
rıya çıkmak 17.

biz : Biz 203, 213,231.

bol : Çok, fazla 227, 230.

boyn : Bir şeyi üzerine alma, yüklen-
me 143.

boz- : Düzgünlüğünü gidermek; de-
ğiştirmek 150.

bu : 1. Bu (sıfat) 8, 9, 13, 14,15. 2. Bu
(zamir) 62,74, 95, 161.

bul- : Elde etmek, kavuşmak, temin
ve tedarik etmek 29, 182, 189,
200.

bular : Bunlar 13, 30.

buld : Bulut 20.

buyruk : Emir

buyruk tut-: Emrini yerine getir-
mek 87.

bükâ (a) : Ağlama 16.

bülbül : Bülbül 125.

bürin- : Sarınmak 207.

bürü-: Kaplamak, örtmek, sarmak
126.

C

- câhil** (a) : Bilmeyen, bilgisiz 225.
- cân** (f) : 1. İnsanın yaşamasını sağlayan varlık, ruh 8, 25, 10, 77. 2. Gönül, yürek 113, 118.
- cefâ** (a) : Eziyet, incitme, sıkıntı 71.
- cehd** (a) : Çalışma, çabalama.
cehd eyle-: Gayret etmek 221.
- cehl** (a) : Bilmezlik, bilgisizlik 37.
- cem'** (a) : Toplama, biriktirme, bir araya getirme.
cem' it-: Toplamak 194.
- cemî'** (a) : Bütün, hep 73.
- cennet** (a) : Ahirette, inanmış ve doğru yolda gidenler için vaad edilmiş yurt 200.
- cevher** (a) : Elmas vb. kıymetli taş 140, 142.
- cezâ** (a) : Kabahat ve suç işleyene verilen karşılık 5.
- cûd** (a) : El açıklığı, cömertlik 211.
- cümle** (a) : Bütün, hep 3, 148.
- cünûd** (a) : Askerler 128.
- cür'et** (a) : Yiğitlik, yüreklilik, korkusuz davranma 223.
- cüsse** (a) : Beden, gövde, vücut 158.

Ç

- çalap** : Tanrı 199.
- çek-** : Sıkıntı, dert, keder vb. ile iç içe olmak 110.
- çeri** : Asker 3.
- çığırs-** : Birlikte bağırma, çağırma 23.
- çirâf.** : Niçin, ne sebepten 161

- çok** : Bol, fazla, ziyade 107, 164, 179, 217.
- çü** (f) : Madem ki, çünkü, mamafih 13, 66, 69, 81, 127, 171.
- çün** (f) : 1. Gibi, benzer 136. 2. Çünkü, madem ki 163.
- çün ki** (f) : Çünkü, madem ki 79.

D

- dagıt-** : Her şeye karşı ilgisiz kalmak, kendini bırakmak 35.
- dahı, dakı** : 1. Ayrıca, ve 18, 74, 75, 194. 2. Dahı, de 20, 21, 197. 3. Daha 107.
- dâ'î** (a) : Dua eden, duacı; davet eden, sebep olan 90, 100, 116, 212.
- dakı**: bk. **dahı** 193.
- dalâlet** (a) : Doğru yoldan sapma, yolunu şaşırma 150.
- dalîl** (a) : Büyük günah işleyen kimse *dalîl ol-*: Büyük günah işlemek, günahkâr olmak 55.
- dâr** (a) : Büyük ev, konak 98.
- da'vet** (a) : Çağırma 88, 118.
- da'vî** (a) : Dava 34.
- dâyim** (a) : Devam eden, sürekli 6, 17, 174, 215.
- de** : Dahı, de 141, 152.
- def'** (a) : Savma, savuşturma
def' it-: Savuşturmak, uzaklaştırmak 16.
- degül** : Değil 83, 161.
- delîl** (a) : 1. Kılavuz, rehber 29, 31, 55. 2. Bir davayı ispata yarayan şey 130.
delîl tutın-: Rehber edinmek 192.

delim : Çok, ziyade 229.
dem (f) : An, zaman 135.
deñiz : Deniz 21.
der (f) : ...da, ...de, içinde bulunma bildirir 210, 219.
derd (f) : Keder, acı, tasa; zahmet, eziyet 58, 173, 195, 202.
destûr (f) : Ruhsat, izin 86.
deve : Deve 20.
devlet (a) : 1. Baht, talih, mutluluk 91. 2. Hükümdarlık hanedanı 205, 215.
devr (a) : Dönme 210.
 devr it- : Dönmek 19.
di-: Demek, söylemek 23, 26, 34, 112.
dil : Konuşma organı, dil 22, 148, 155.
dile gel-: Anlatılmak. söylenmek 7.
diline yürü-: Dilinde olmak, söylenmek 174.
dile- : İstemek 4, 59, 63, 66, 144.
dilek : İstek
dilek eyle- : İstemek, istekte bulunmak 212.
dimâg (a) : Akıl, şuur 170.
dîn (a) : Din 125, 133, 214.
diñle- : Dinlemek 33.
dir- : Toplamak, dermek 142.
diz- : Sıralamak, dizmek 216.
dogru : Doğru 53.
dost (f) : Sevilen kimse; mutlak varlık, Allah 30, 35, 44, 82, 137.
dök- : Akıtmak 16, 19.
dön-: Devretmek, dönmek 14, 74.

dört : Dört 35.
döşe-: Sermek, yaymak 59.
du'â (a) : Allah'a yalvarma 196, 199, 230.
du'â eyle-: Yalvarmak 167.
du'â kıl-: Dua etmek, yalvarmak 152, 196, 227.
dur- : Hareket etmemek, beklemek 94.
dünyâ (a) : Dünya 81, 214.
dürlü : Türlü, çeşitli 99.
dürr (a) : İnci 159, 168, 185, 202.
düş-: 1. Girmek 154. 2. Uğramak, isabet etmek, tutulmak 109, 150.
düşmen (f) : Hasım, yağı 165.
düz- : Tanzim etmek, tertip etmek, hazırlamak 197, 213, 219.

E

ebâtil (a) : Gerçeğe aykırı, boş 40.
ebed (a) : Sonu olmayan gelecek zaman 6, 142.
ébedî (a) : Sonu olmayan zamana ait ve onunla ilgili.
ebedî kıl-: Sonsuzlaştırmak 115.
ecel (a) : Mukadder olan ölüm vakti 219.
ecr (a) : İbadet ve güzel işlere karşılık verilen mükâfat 229.
efâdil (a) : Beğenilenler, üstün tuktulanlar 203.
eger (f) : Eğer, şayet 9, 41, 74, 117.
egerçi (f) : Her ne kadar, ... olsa da 225.
ehl (a) : Sahip, malik, bir şeyi elinde bulunduran 41, 74, 129, 229.

el : El.

el sun- : Girişmek, başlamak 157.

el uzat- : Bir işe koyulmak, bir işi yapmaya yönelmek 178.

emel (a) : Umma, ümit 191.

emîr (a) : Bir topluluğun veya ülkenin başı, reis 204, 205.

enâr (f) : Nar 104.

encüm (a) : Yıldızlar 15.

enîs (a) : Görüşülen kimse, dost, arkadaş 214.

envâ' (a) : Çeşitler 99.

erba'a (a) : Dört 18.

erkân (a) : Esaslar, rükünler 215.

esîr (a) : Hava 170.

esîs (a) : Esas 214.

esr (a) : Kul, köle 25

esrit- : Sarhoş etmek 25.

eşle- : Eş tutmak, birbirine denk ve benzer yapmak 223.

ev : Ev 36, 101, 113.

evliyâ (a) : Keramet sahibi kimse, veli 194.

eyle- : Yapmak, etmek, kılmak, eylemek, meydana getirmek.

âhd eyle- 221

ba's eyle- 24

bahs eyle- 129

bol eyle- 230

cehd eyle- 221

dilek eyle- 165

du'â eyle- 167

fikr eyle- 22

galib eyle- 130

helâk eyle- 165

iftikâd eyle- 180

kabûl eyle- 230

nazar eyle- 188

salâ eyle- 59

sefer eyle- 188

senâ eyle- 167

şâz eyle- 140

şeydâ eyle- 24

şürû' eyle- 166

yâd eyle- 140

zıkr eyle- 22

ez (f) : ...den anlamı ile bazı Farsça kelimelerin başına gelen edat 153.

F

fahr (a) : Övünme, övünç kaynağı, övünülecek şey 58, 203.

fasîh (a) : Kurallara uygun, doğru olarak söylenmiş söz 131.

fâyide (a) : Kazanç, fayda 57.

fazl (a) : Yardım, bağış, kerem; değer, üstünlük 180, 206, 218, 229.

felek (a) : Gök 14.

ferah (a) : Şen, neşeli 101.

ferah kıl- : Neşelendirmek, rahatlatmak 233.

fî'l (a) : İş, amel 5.

fikr (a) : Düşünme

fikr eyle- : Düşünmek 22.

fusûl (a) : Mevsimler 18.

fürû' (a) : Ana gövdeden ayrılan kollar 201.

G

gaflet (a) : Dalgınlık, boş bulunma 51, 79.

gâh (f) : Bazan, kimi vakit 14, 17.

gâlib (a) : Üstün gelen, yenen

gâlib eyle- : Üstün getirmek, yendirmek 130

gam (a) : Tasa, kaygı, üzüntü 110, 206.

gama düş- : Üzülmek, kaygılanmak 109.

gamın götür- : Üzüntüsünü gidermek, neşelendirmek 232.

garâyib (a) : Duyulmamış hal veya olay; işitilmedik, görülmedik iş 64.

gayr (a) : Başka, diğer 36.

geç- : Geçmek, gitmek, aşmak 162.

gehî (f) : Bazan, ara sıra (krş. gâh) 14, 17.

gel- : 1. Varmak, ulaşmak, erişmek, gelmek 18, 65, 90, 108. 2. Yardımcı fiil 7.

gerek : Lâzım, yarar, yaraşır 85, 86, 111.

gerçek : Doğru 117.

getür- : Getirmek; eda etmek, yapmak 71, 123, 144.

gıdî (a) : Beslenmek üzere yenen ve içilen şey, gıda 161.

gınâ (a) : Zenginlik, servet, mal mülk sahibi olma. 62, 142, 169.

gider- : Geçmesini sağlamak, ortadan kaldırmak, savuşturmak 42, 46, 71, 145.

gir- : Dahil olmak, girmek 101, 185.

girü : Tekrar, yeniden 26, 220.

git- : Gitmek, uzaklaşmak, kaybolmak 15, 23, 43, 77.

gönül : Kalp, iç, benlik, dil, gönül 133, 140, 174, 207, 233.

gönül vir- : Meyletmek, sevmek 37.

gör- : Görmek 5, 64, 66, 101, 106.

görklü : Güzel, gösterişli 103.

götür- : Yok etmek, ortadan kaldırmak 75, 105, 232.

göz : Göz 46, 47, 66, 106.

gurâb (a) : Karga, kuzgun 125.

gurûr (a) : Boş şeylerle övünme 48.

gusas (a) : Kederler, üzüntüler, gusalar 42.

güç : Kuvvet, kudret, tâkat

güci yet- : Güç yetirebilmek, yapabilmek 221.

gül (f) : Gül çiçeği 126.

gümân (f) : Zan, şüphe 39.

gümrah (f) : Yolunu kaybetmiş, doğru yoldan sapmış 50.

gün : 1. Güneş 15. 2. Zaman, vakit 93.

güneş : Güneş 210.

güz : Son bahar 18.

H

hâb (f) : Uyku 16, 145.

haber (a) : Bilgi, havadis 92.

haber vir- : Bildirmek 95.

habîb (a) : Sevgili, sevilen, dost 38, 58, 90.

hâcî (a) : Hacceden, hacca giden 137.

hâdî (a) : Doğru yolu gösteren, hidayet veren 53.

hâdim (a) : Hizmet eden, hizmetçi 103.

hak (a) : 1. Gerçek adalet ve hakkaniyet sahibi olan Allah 2, 95, 114, 117, 130. 2. Doğru, gerçek 39.

- hakikat** (a) : Doğruluk, gerçeklik 11, 38, 120.
- hakikî** (a) : Esaslı, doğru, gerçek 35.
- halâs** (a) : Kurtulma, kurtuluş, rehâ.
halâs it- : Kurtarmak 200.
- halel** (a) : Bozukluk, eksiklik, noksan.
halel irür- : Zarar vermek 68.
- halîm** (a) : Sert ve hiddetli olmayan, yumuşak huylu 6.
- hallâk** (a) : Yaratıcı, yaratan 139.
- halk** (a) : İnsanlar, bütün herkes 100, 141.
- hâr** (f) : Diken 127.
- harîr** (A) : İpek 102.
- hâs** (a) : İyi nitelikleri kendinde toplamış olan yüce ve seçkin kişi 204.
- hasîn** (a) : Dayanıklı, sağlam 69.
- hasret** (a) : Özleme, özlem 51, 109.
- hatâ** (a) : İstemeyerek yapılan kusur, yanlışlık 156.
- hatar** (a) : Tehlike, emniyetsizlik 156.
- hatm** (a) : Bitirme, sona erdirmeye 220.
- hatun** : Kadın, hanım 103.
- havâ** (a) : Gök yüzü, sema 20.
- hayât** (a) : Dirilik, canlılık, yaşama 48, 134.
- hayr** (a) : Hayret, şaşma 13.
- hayrât** (a) : Şaşma, şaşırma, şaşkınlık 19.
- hayret** (a) : Şaşkınlık, şaşma kalma 12.
- hayvân** (a) : İnsan dışında kalan idraksiz canlı 21.
- hazne** (a) : Kıymetli şeyler saklama-
ya yarayan yer, hazine 140, 168.
- hazret** (a) : Tapı, ilâhî huzur 90.
- hediye** (a) : Armağan, bahşiş 171.
- helâk** (a) : Ölme, yok olma 54, 165.
- hem** (f) : Ayrıca, üstelik, birlikte, bir de 16, 18, 21, 202.
- heme** (f) : Bütün, hep 1, 10, 12, 63, 109.
- hep** : Bütün, hepsi 25, 140, 189
- her** (f) : Her, her bir 28, 104, 227.
- hergiz** (f) : Asla, katiyen, hiç bir vakit 68.
- herf** (a) : Aşırı övgü, sena 60.
- hevâ** (f) : Nefsin hoşlandığı şeyler; heves, arzu, meyil 45, 80, 88.
- heyet** (a) : Biçim, kılık, görünüş 131.
- hezem** (a) : Bozgunluk, yenilgi; bozguna uğratmak, kaçırmak 135.
- hısn** (a) : Sağlamlaştırılmış yer, kale, hisar 69.
- hicâ** (a) : Akıl, anlayış, idrak 12, 40.
- hicâb** (a) : Perde, engel 75, 105, 137.
- hiç** (f) : Asla, katiyen 70.
- hilâf** (a) : Karşı, zıt 54, 179, 182.
- hil'at** (a) : Eskiden hükümdar veya vezir tarafından takdir edilen bir kimseye mükâfat olarak giydirilen değerli elbise, kaftan 99
- himâyet** (a) : Koruma, kollama, muhafaza etme, siyanet 122.
- hiss**(a) : Duygu 76.
- hokka** (a) : Küçük yuvarlak kutu 171, 186.
- hôn** (f) : Sofra, yemek 61, 100.
hôn döşe-: Sofra hazırlamak 59.
- hoş** (f) : İyi, güzel

- hoş kıl-* : İyileştirmek 32.
- hûb** (f) : Güzel 34, 36, 81.
- hucec** (a) : Deliller, hüccetler 130.
- hulk** (a) : İnsanı manen ve gerçekten süsleyen iyi huy, güzel ahlâk 131.
- hûrî** (a) : Cennetliklere vaad olunmuş güzel kız, huri 115.
- hükm** (a) : Emir, irade; karar 52.
- I-İ**
- ı, i:** ve 145, 170, 211
- ıkkıl-**: Uzaklaşmak 83
- ırak** : Uzak 83.
- ışk** (a) : Sevgi, aşk 24, 32.
- ıtf** (a) : Acıma, şefkat etme 163
- ıtr** (a) : Koku 173.
- ıtılâ'** (a) : Bilgi edinme, haberli ve uyanık olma 224, 227.
- i:** Ey 160.
- îcâd** (a) : Var etme
îcâd kıl- : Yaratmak, yoktan var etmek 9.
- idâm** (a) : Yokluk, fakirlik 61.
- îmân** (a) : Hak dini kabul etme, inanma 38.
- i'tibâr** (a) : Üzerinde durma, değer verme 41.
- i'tikâd** (a) : İnanma, kalp ile doğrulama, iman 150.
- i'timâd** (a) : Güvenme, emniyet, dayanma 166, 180.
- i'vicâc** (a) : Eğri büğrü olma, eğrilik 228.
- icâbet** (a) : Uyma, tabi olma
icâbet it- : Uymak, tabi olmak, kabul etmek 108.
- iç** : Ara, arası, iç 42, 57, 82, 209.
- iç-**: Yutmak, içmek 134, 160.
- içre** : İç taraf 12, 17, 42, 111, 140.
- iflâs** (a) : Batma, yenilme, tükenme 62.
- iftikâd** (a) : Kaybetme, yitirme; arama 78, 180.
- iftikâr** (a) : İhtiyaç içinde olma, düşkün olma 41.
- igen** : Çok, fazla 217.
- ihsâ** (a) : Sayma
ihsâ it- : Saymak 7.
- ihsân** (a) : İyilik etme, güzel davranma 211.
- ihtiyâr** (a) : Kişi, kimse 118.
- iki** : İki 93.
- ilâh** (a) : Tanrı 123, 175, 177, 218.
- ilel** (a) : Hastalıklar, illetler 172.
- ilhâm** (a) : İnsanı bir şey yapmaya, bir şey meydana getirmeye sevk eden güç; heyecan 174.
- illet** (a) : Hastalık, sayrılık 49.
- ilm** (a) : Bilgi, ilim 3, 56.
- iltimâs** (a) : Arka çıkma, koruma 203.
- imlâ** (a) : Yazdırma 201.
- in-** : Yukarıdan aşağıya doğru gelmek, inmek 14.
- inan-** : Kabul etmek, inanmak 39.
- inâyet** (a) : İyilik, lutuf, yardım 176.
- ineb** (a) : Üzüm 104.
- insân** (a) : Kişi, insan, beşer 21.
- inşâallah** (a) : "Allah istere, Allah'ın emri olursa" anlamında dua sözü 220.
- inşirâh** (a) : Açılma, ferahlık

- ip** : İp 34.
- ir-** : Ulaşmak, ermek 60, 67, 90,
- is** : Sahip 76, 105.
- iste-** : 1. Talep etmek, istemek 62. 2. Aramak 27.
- istihâre** (a) : Girişilecek bir işin hayırlı olup olmayacağını anlamak için abdest alıp dua okuyarak rüyaya yatma 167.
- iş** : Husus, konu, iş 149.
- işbu** : Bu, şu 109.
- işit-** : Duymak, işitmek 5, 52, 92, 195.
- işle-** : Yapmak, uygulamak 222, 227.
- işret** (a) : İçki içip eğlenme
işret sîr- : Eğlenmek, yiyip içmek 103.
- it-** : Yapmak, kılmak, işlemek, eylemek
ayân it- 46
cem' it- 194
def' it- 16
halâs it- 200
icâbet it- 108
ihsâ it- 7
reyb it- 39
sem' it- 132
seyr it- 13, 15
şefâ' at it- 144
ta'n it- 232
tefvîz it- 149
terk it- 87
tımar it- 127
zemm it- 231
- itâb** (a) : Paylama, azarlama 110, 228.

- ittihâd** (a) : Bir olma , beraber olma 78.
- ittisâl** (a) : Ulaşma, kavuşma, yakın olma 78.
- iy** : Ey 34, 98, 118, 1141, 160.
- iz** : Yol, arka. iz 143.
- izdiyâd** (a) : Artma, çoğalma 209.
- izzet** (a) : Değer, itibar 63.

K

- kabûl** (a) : Razi olma benimseme.
kabûl bul- : Benimsenmek, kabul edilmek 143.
- kaçan** : Her ne zaman, her ne vakit 81, 152, 162.
- kadar** (a) : Kadar, miktar 71, 156.
- kadem** (a) : Ayak.
kadem ur- : Ayak basmak, gitmek 135.
- kadîr** (a) : Her şeye gücü yeten, kudret sahibi 3, 164.
- kadr** (a) : Değer, kıymet 159.
- kâfir** (a) : Hakkı tanımayan, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan 39.
- kal-** : 1. Her hangi bir hal üzere bulunmak 12, 109. 2. Bulunmak, mevcut olmak 127. 3. Varlığını korumak, tesirini sürdürmek 128.
- kâm** (f) : Meram, arzu, istek 44.
- kamu** : Bütün, hep 4, 5, 8, 10, 25 124.
- kan** : Kan.
kanın akıt-: Öldürmek 165.
- kân** (f) : Bir niteliği fazlasıyla kendinde bulunduran kimse; kaynak 27, 121.

- kanda** : Nerede, her nerede 27, 77.
- kandır-** : Doyurmak, kandırmak 32.
- kapu** : Her hangi bir ihtiyaç için baş vurulan yer, kapı 82, 83, 84.
- kar-** : Karıştırmak 19.
- karınca** : Karınca 160.
- karış-** : Birleşmek, katılmak, dahil olmak 67.
- kasas (a)** : Kıssalar, hikâyeler, rivayetler 42.
- kat** : Huzur, nezd, yan 67.
- katı** : Pek, çok, ziyade 63, 109, 133.
- kavî (a)** : Güçlü, kuvvetli 3. 2. İyice, adam akıllı 36.
- kavl (a)** : Söz 5, 169.
- kelâm (a)** : 1. Söz 33, 40, 76 155. 2. İbare, söz 181, 193.
kelâm kıl-: Söz söylemek 176.
- kendü** : Kendi 26, 28, 55, 73.
- kenz (a)** : Gizli hazine 62.
- kerîm (a)** : Sonsuz kerem sahibi (Allah) 6, 229, 231.
- kıgrış-** : Bağrışıp çağrışmak 23.
- kıl-** : Etmek, eylemek, yapmak
çerî kıl- 3
hoş kıl- 32
îcâd kıl- 9
ihsâ kıl- 7
kelâm kıl- 176
mülevves kıl- 80
selâmet kıl- 53
senâ kıl- 1
tâhir kıl- 43
tavâf kıl- 137
terahhum kıl- 30
yakîn kıl- 38
- kısa** : Kısa 154.
- kibr (a)** : Büyüklük taslama, büyükleme 54.
- ko-** : Bırakmak, terk etmek 43, 67, 149.
- koy-** : Bırakmak, vaz geçmek, terk etmek 88.
- kul** : İnsan, kişi, kul 163, 177.
- kulak** : Kulak 89.
- Kur'ân (a)** : Hz. Muhammed'e indirilen ilâhî kitap 31, 32, 52, 55.
- kursak** : Kuşların birinci midesi, taşlık 160.
- kurtul-** : Tehlikeli veya kötü bir hali atlatmak, selâmete çıkmak, rahata ermek 69, 70.
- kuru** : Kara, toprak 21.
- kuvvet (a)** : Güç, kuvvet 63.
- küllî (a)** : Hep, bütün, tamamen 82.
- L**
- latîf (a)** : 1. Hoş, güzel ; iyilik sever 7. 2. Maddî varlığı bulunmayan, ruhanî 121.
- lâyık (a)** : Yakışan, yaraşan, uygun 191.
- lehv (a)** : Oyun, eğlence; boş ve faydasız iş 80.
- leşker (a)** : Asker, ordu 124, 135, 165.
- leyâl (a)** : Geceler 15.
- lezîz (a)** : Hoşa giden, zevk veren, lezzetli, tatlı 73.
- lezzet (a)** : Tat, tatlılık 73.
- likâ (a)** : Yüz, çehre, sîmâ 184.

lîn (a) : Yumuşak 133.

lutf (a) : Kerem, ihsan, iyilik, bağış 7,163, 175.

M

ma'bûd (a) : İbadet edilen ve ibadete layık olan yüce Allah 1, 82.

ma'cûn (a) : Hamur kıvamında ilaç 173.

ma'den (a) : Maden 140.

mahlûkât (a) : Yaratılmışlar 27, 121.

mahrûm (a) : Arzu edip istediğini elde edemeyen, eli boş.

mahrûm kal- : Eli boş kalmak 109.

mâ'ide (a) : Sofra 57, 58.

makâsıd (a) : İstenilen şey, niyet 196.

maksûd (a) : Maksat, niyet, istek, arzu 1, 153.

ma'lûmât (a) : Bilgi, haber 4.

ma'nâ (a) : Bir kelime veya sözden anlaşılan şey, anlam 60.

mâr (f) : Yılan 127.

ma'sûk (a) : Sevilen, sevgili 22, 24.

melâl (a) : Bıkma, usanma; hüznün 70.

melek (a) : Allah katında bulunan ruhânî varlıklardan her biri 93.

men' (a) : Savma, durdurma, yasak etme 45.

menâsıb (a) : Makam, büyük memuriyet 81.

menzil (a) : Mevki, yer, makam 232.

merci' (a) : Başvurulacak yer, herkesin güçlüklerini hallettirmek için başvurduğu kişi 204.

merdûd (a) : Reddedilmiş, kovulmuş 82.

mesel (a) : 1. Eğitici, nasihat verici küçük hikâye 95, 96, 98 . 2. Benzer, gibi 36

meşâyih (a) : Bilgin kişi, üstat 194.

mevcûd (a) : Var olan, bulunan 1.

meydân (a) : Boş, açık, geniş ve düz yer 88, 162.

mikdâr (a) : Güç, kudret 156, 161.

milk (a) : Sahip olunan şey, mülk 128.

misk (a) : Ceylanın göbeğinden çıkarılan güzel kokulu madde, güzel koku 170, 186.

miskîn (a) : Güçsüz, âciz, günahkâr 198.

misl (a) : Benzer, eş 11.

muhabbet (a) : Sevme, sevgi 117.

muhâl (a) : Mümkün olmayan, imkânsız 158.

mu'in (a) : Yardım ve destekte bulunan, yardımcı 168.

mukîm (a) : Oturan 6.

muktedâ (a) : Kendisine uyulup örnek alınan, uyulan, tabi olunan 147.

murâd (a) : İstenilen şey, istek 209.

mutlak (a) : Tam, eksiksiz, kesin 179.

mutlakâ (a) : Kesin olarak, kesinlikle 184.

muvâfık (a) : Uygun, münasip 119.

müdâm (a) : Devamlı, sürekli 61, 143.

müdehheş (a) : Dehşete düşmüş, şaşkın, hayret içinde olan.
müdehheş kal- : Şaşırmak, hayrette kalmak 12.

müheyyâ (a) : Hazırlanmış, hazır 89, 114.

mühtedâ (a) : Kurtulmuş, hidayet verilmiş 147.

mülâyim (a) : Yavaş, yumuşak 60.

mülevves (a) : Kirli, pis, karışık
mülevves kıl- : Kirletmek, karıştırmak 80.

mümtesil (a) : Aldığı emre uygun hareket eden, uyan 52.

münakkas (a) : Eksiltilmiş, eksik.
münakkas kal- : Eksik kalmak 220.

münevver (a) : Parlatılmış, aydınlatılmış, nurlu 123.

münezzeh (a) : Bir şeye muhtaç olmayan, temiz, berî, salim 2.

mürîd (a) : Emreden, buyuran 4.

mürüvvet (a) : Güzel huy ve meziyet, iyilik severlik 226.

müstakîm (a) : Doğru 228.

müşâhid (a) : Gözle gören, müşahede eden.

müşâhid ol- : Gözle görmek 184.

müşîr (a) : Emreden 204.

N

na'im (a) : Cennetin sekiz kısmından dördüncüsü 107.

nasîb (a) : Hisse, pay 141, 107

nazar (a) : Bakma, bakış 108.

nazar eyle- : Bakmak 188.

ne : 1. Hangi şey, ne (soru zamiri) 153, 154. 2. Ne (soru sıfatı) 85, 159.

nebâtât (a) : Bitkiler 17.

nebî (a) : Peygamber, elçi 95.

necât (a) : Kurtulma, kurtuluş 59, 192.
necât bul- : Kurtulmak 48, 134.

nefes (a) : Soluk, dem 136.

nefs (a) : 1. İnsanda bedenî ihtiyaçlara karşı olan tabii istek 45, 79, 114. 2. Şahıs, kendi, öz 68.

nehâr (a) : Gündüz 15.

nesne : Şey 187.

niçe : Pek çok, bir çok 48, 202.

nîgû (f) : İyi, hoş, güzel 208.

nihân (f) : Gizli, saklı, örtülü.

nihân ol- : Gizlenmek 26.

ni'met (a) : İyilik, ihsan, bağış, nimet 8.

nisâr (a) : Dağıtma, saçma 141.

nisâr olın- : Dağıtılmak, verilmek 202.

nite : Nasıl 9, 50, 95, 208.

nite kim : Nasıl ki, olduğu gibi 92, 165.

nûr (a) : Işık, nur, aydınlık 132, 233.

nusret (a) : Yardım 122.

nutk (a) : Söyleme kabiliyeti, konuşma 224.

nübüvvet (a) : Peygamberlik 122.

nüzûl (a) : İnme.

nüzûl kıl- : İndirmek 183.

O

o : 1. O (zamir) 119. 2. O (sıfat) 2, 25, 58, 143.

okı-, oku- : Okumak 66, 68, 71, 79, 195.

ol : 1.O (zahir) 10. 2. O (sıfat) 1, 49, 109.
olar: Onlar 147, 149, 199.
oldur- : Var etmek, yaratmak 10.
orta : Ara, orta, meydan 43.
otur- : Oturmak 102.

Ö

ögle- : Anlamak, hatırlamak 96.
öğriş- : Bağırarak, yüksek sesle haykırarak 20.
öl- : Canlılığı kaybolmak 48.
ölü: Ölmüş 134.
ömür (a) : Yaşama, yaşayış, hayat 208, 218.
örümcek : Bir tür böcek 36.
öt- : Sözsüz olarak ahekli ses çıkarmak, ötmek 125.
öt- : Geçmek 218.
özen- : Çabalamak, uğraşmak 197.

P

pâdişâh (f) : Büyük hükümdar 184.
penâh (f) : Sığınma.
penâh kıl- : Sığınmak 175.
per (f) : Kanat 158.
perde (f) : Örtü 26.
perî (f) : Çok güzel olduğu farz edilen bin cin tayfası 21.
pes (f) : Şimdi, bu halde 10, 86.
pîşe (f) : Şanat, iş 222.
pîşvâ (f) : Bir topluluğun başkanı, kendisine uyulanı 6.

R

râh (f) : Yol 29, 105, 123.
rahîm (a) : Esirgeyen, acıyan, merhametli 6, 231.
rahmân (a) : Kullarına acıması ve merhameti fazla olan 173.
rahmet (a) : Acıma, affetme 197.
râst (f) : Hakka uygun olan, doğru, hak 34.
rebî' (a) : İlk yaz, bahar 18.
recâ (a) : Yalvarma niyaz.
recâ kıl- : Yalvarmak, istemek 191.
rehber (f) : Yol gösteren, kılavuz 40.
resûl (a) : Peygamber, elçi 92, 93, 129.
reşîd (a) : Doğru yolda giden, doğru yolu gösteren 52.
reyb (a) : Şüphe.
reyb it- : Şüphelenmek 39.
ridvân (a) : Razi olma, hoşnutluk 152.
rızâ (a) : Memnunluk, hoşnutluk 146, 183.
rif'at (a) : Yükseklik, yücelik 205, 209.
rihâb (a) : Geniş 207.
risâlet (a) : Peygamberlik 138.
rûzigâr (f) : Zaman, vakit 211.
rûfât (a) : Çürümüş
rûfât ol- : Çürümek 111.
rütbet (a) : Derece, paye 182.

S

saç- : Dağıtmak, yaymak 168.
saçıl- : Dağıtılmak, saçılmak 202.

- sâdık** (a) : Sevgi ve bağlılığı samimi olan, vefadar 119.
- sadr** (a) : Göğüs 233 .
- safâ** (a) : Gönül rahatlığı, endişesizlik, rahat, huzur 71, 195.
safâ bul- : Huzur bulmak, rahatlamak 49.
safâ kıl- : Huzur vermek 100.
- sâfi** (a) : Temiz, pâk 90.
- sagîr** (a) : Küçük 158.
- sakın-** : Dikkat etmek, korumak, gözetmek 150.
- sakîm** (a) : Doğru olmayan, yanlış, hatalı 228.
- sal-** : Göndermek; koymak, bırakmak 12.
- salâ** (a) : Çağırma, davet etme.
salâ eyle- : Davet etmek, çağır-
mak 59.
salâ kıl- : Çağırma 100.
- salavât** (a) : Hz. Peygambere dua.
salavât getir- : "Allahümme salli
alâ seyyidînâ Muhammed" duası-
nı okumak 144.
- san-** : Zannetmek, öyle kabul etmek 190.
- saña** : Sana 8, 46, 53, 144.
- savâb** (a) : Doğru iş ve hareket 234.
- savlet** (a) : Şiddetli hücum, saldırma 208.
- saye** (f) : Gölge 11.
- sâyık** (a) Sevk eden, götüren 45.
- sayru** : Hasta 136.
- sebeb** (a) : Bir şeyin meydana gelmesini, ortaya çıkmasını gerektiren şey 154, 189, 199.
- sefer** (a) : Yolculuk, seyahat .
sefer eyle- : Yolculuğa çıkmak 188.
- sehâ** (a) : El açıklığı, cömertlik 210.
- sehâb** (a) : Karanlık, zulmet 207.
- sehl** (a) : Kolay 37.
- sehv** (a) : Yanlış, hata 51, 80, 225.
- sehvet** (a) : Dalma, yanılma, unutma, gaflet 79.
- selâm** (a) : 1. Dua 60, 153. 2. Sonu iyi ve hayırlı çıkma, selâmet 33.
- selâmet** (a) : Kurtulma, necat 151, 172.
selâmet kıl- : Kurtarmak 53.
- sem'** (a) : Kulak verme, işitme, duyma.
sem' it- : İşitmek, duymak 132.
- semâ** (a) : Gök, gök yüzü 120.
- semek** (a) Balık 14.
- semî'** (a) : İşiten 5, 73.
- semîn** (a) : Pahalı, kıymetli 168.
- sen** : Sen 9, 45.
- senâ** (a) : Övme, şanını yüceltme.
senâ eyle- : Övmek, methetmek,
şanını yüceltmek 167.
sena kıl- : Methetmek 1.
- ser** (f) : Baş 102.
- serîr** (f) : Taht 102.
- sermedî** (a) : Devamlı, ebedî, sonsuz 184.
- sev-** : Sevmek 148.
- sevlet** (a.< selvet) : Gönül ferahlığı, şadlık, iyilik 91.
- seyr** (a) : Hareket.
seyr it- : Hareket etmek, dolaş-
mak 13, 15.

sohbet (a) : Görüşüp konuşma, sohbet 67, 72, 134.
sohbet kıl- : Görüşmek 106.

sol- : Canlılığını kaybetmek, sararıp buruşmak 17, 126.

son : Son, bitim 105.

sor- : Sormak 94.

sorış- : Birbirine sormak 23.

sög- : Kötü ve çirkin söz söylemek 231.

sögür- : Bağırarak, hindi gibi ses çıkarmak 20.

söyle- : Konuşmak, söylemek 9, 73, 178.

söz : Konuşma, haber, söylenti 33, 89, 97, 106.

su : Su 17, 160.

suç : Günah 226.

suçlu : Günahkâr 226.

sudûr (a) : Göğüsler 47.

sun- : Vermek, arz etmek 157.

sun' (a) : İş, amel, eser 2.

susa- : Suya ihtiyaç duymak, susamak 32.

süicûd (a) : Kulluk gösterisinde bulunmak üzere yüzü yere sürme, secde etme, yere kapanma 11.

sükr (a) : Sarhoşluk 81, 82.

sünnet (a) : Peygamberimizin müslümanlara örnek olan söz ve davranışları, yaşayış şekli 142.

sür- : 1. Devam etmek 211. 2. Göndermek, yöneltmek, sevk etmek 45.

sürûr (a) : Sevinç, meserret 71, 113, 233.

Ş

şâd (f) : Sevinçli, memnun.
şâd eyle- : Sevindirmek 146.

şâh (f) : Hükümdar, melik 110, 112.

şâhâne (f) : Hükümdara yakışır biçimde 102.

şakiy (a) : İsyankâr, haydut 55.

şarâb (a) : İçilecek şey, içki. 134.

şefâ'at (a) : Suçlunun affedilmesi için başkası tarafından yapılan aracılık.
şefâ'at et- : Aracılık etmek, kayırmak 144.

şehr (a) : Büyük belde, kasaba 115.

şekâvet (a) : Bedbahtlık, kötü talihlilik 116.

şerah (a) : Yumuşaklık, mülâyemet 233.

şerbet (a) : Sıvı halde içilecek ilaç 49.

şerîf (a) : Asil, soylu, şerefli 121.

şevk (a) : Şiddetli arzu, çok istek ve heves 24.

şeydâ (f) : Sevdadan aklını kaybetmiş 24.

şifâ (a) : Sağlığa kavuşma, iyileşme 195.

şitâb (a) : Çabukluk, acele, sürat 219.

şöyle : Şunun gibi, şu şekilde 175.

şukka (a) : Parça 17.

şürû' (a) : Başlama, girişme.
şürû' eyle- : Başlamak, teşebbüs etmek, girişmek 166, 219.
şürû' olun- : Başlanmak 201.

T

- tâ** (f) : Diye 19.
- ta'âm** (a) : Yemek 60, 99, 105.
- tabîb** (a) : Tıp bilgini, hekim 50, 58.
- tâc** (f) : Hükümdarların başına giydikleri hükümdarlık alâmeti 102, 115.
tâc ur- : Taç giydirmek 138.
- tadur-** : Tattırmak 24.
- tafsîl** (a) : Ayrıntılı bir şekilde açıklama 44.
- tahâret** (a) : Temizlik 86, 87.
- tâhir** (a) : Temiz 43.
- takarrub** (a) : Yaklaşma 205.
- tâkat** (a) : Güç, kudret 167.
- tal-** : İçine girmek, dalmak 159, 185.
- ta'n** (a) : Ayıplama, yeme, çekiştirme.
ta'na kıl- : Ayıplamak, kınamak 227.
ta'n it- : Ayıplamak 232.
- tarîk** (a) : Yol; sebep, vesile 22, 41, 156.
- tarlık** : Darlık, sıkıntı.
tarlığa bırak- : Sıkıntıya sokmak 198.
- taş** : Taş 133, 138.
- tavâf** (a) : Bir şeyin çevresinde dolaşma.
tavâf kıl- : Etrafında dolaşmak, dönmek 137.
- teberru'** (a) : Üzerine vacip olmadan bir iş yapma, iyilik ve hayır işlerinde bulunma 194.
- tefekkür** (a) : Düşünme 12.
- tefrîk** (a) : Ayırma, ayrı tutma 177.
- tefvîz** (a) : Bir işi birinin sorumluluğuna verme, ihale etme 149.
- tekâsül** (a) : Tembellik, üşenme, ihmâl 143.
- temennâ** (a) : Arzu olunan şey, istek, matlup 79.
- temîz** (a) : Temiz, pak.
temîz kıl- : Temizlemek 148.
- ten** (f) : Vücut, beden 8, 77, 172.
- tena'um** (a) : Bolluk içinde bulunma, nimet içinde yaşama.
tena'um kıl- : Bol bol vermek 101.
- terahhum** (a) : Acıma, merhamet etme, merhamete gelme 30.
- tercüme** (a) : Bir dilden başka bir dile çevirme.
tercüme kıl- : Çevirmek, tercüme etmek 181, 185, 193.
- terk** (a) : Bırakma, vaz geçme.
terk it- : Vaz geçmek, bırakmak 87.
- tevccüh** (a) : Yönelme; yakınlık duyma, hoşlanma, sevgi.
teveccüh kıl- : Yönelmek, sevgi ile davranmak 180.
- te'vîl** (a) : Bilinen anlamdan başka bir anlama yorumlama 96.
- teşvîş** (a) : Karıştırma, karışıklık 149, 157. **tevfîk** (a) : Yardım, hidayet 176, 177.
- tîmâr** (f) : Hastaya, yaralıya, hayvana, toprağa vs.ye bakma, bunlara hizmet etme.
tîmar it- : Bakmak 127.
tîmar olun- : Bakılmak 202.
- tîb** (a) : Güzel koku 104, 170.

tibyân (a) : Açık söyleme, anlatma 31.

tilâf (a) : Helâk, yok olma.

tilâf bul- : Yok olmak, helâk olmak 54.

togru : Doğru 119.

tol- : Dolmak 170.

tolı : Dolu 140.

tur- : Durmak 14, 103, 141.

tut- : 1. Yönelmek, bir yola girmek 28, 169. 2. Bir şeyi uygulayıp gereğini yapmak, işlemek 33, 87. 3. Yardımcı fiil .

buyruk tut- 87.

kulak tut- 87, 117.

pîşvâ tut- 56,

tutın- : Edinmek.

delîl tutın- : Rehber edinmek, kılavuz olarak kabul etmek 55, 192.

türâb (a) : Toprak 19.

U-Ü

u : Ve 6, 15, 18, 51, 104 (krş. ü, vüi).

uçmak : Cennet 113.

ukûl (a) : Akıl 139.

ulaş- : Erişmek, varmak, kavuşmak 200.

ulu : Büyük 29, 91, 103, 112.

ulûm (a) : Bilgi, ilim 121, 139.

um- : Bir şeyin olmasını istemek, ümit etmek 160, 224.

unut- : Aklından çıkarmak, hatırlamamak 28, 145.

ur- : Vurmak (yardımcı fiil),

kadem ur- 135,

tâc ur- 138

usûl (a) : Asıl, esas, temel, birinci derecede önemli olan 92, 201.

uş : İşte, bu, şu 25.

uy- : Tabi olmak, arkasından gitmek 53, 91, 116, 147.

uyan- : Uykudan kalkmak, göz, açmak; kendine gelmek 46.

uyanuk : Uyumayan, uyanık 97.

uyhu bk. **uyku**

uyku, uyhu : Uyku 46, 93.

uyu- : Uykuda olmak, uyumak 96.

uzat- : Öne çıkarmak, yönelmek 178.

ü : Ve (krş u, vüi) 8, 60, 65.

üç : Üç 140.

ülfet (a) : Dostluk, sevgi, muhabbet 72.

ümîz(f) : Umut, umm, emel 192, 199, 218.

üst : Üzeri, üst 110.

üvez : Sivrisinek 165.

üzn (a) : Kulak 132.

üzre : Üzerine, üzerinde 169, 186.

V

vafî (a) : Dostluğunda sürekli, vefa sahibi 90.

vâhid (a) : Bir, tek 2.

vâ'îye (a) : Koruyucu 212.

vakit (a) : Vakit, zaman 217.

var : Mevcut 40, 44, 88, 234.

var- : Gitmek, ulaşmak 30, 86.

varlık : Bulunan, sahip olunan şey 8.

vatan (a) : Bir kimsenin doğup büyüdüğü veya yaşadığı yer, yurt 127.

vazîh (a) : Güzel yüzlü, ak benizli 131.

vech (a) : Yüz 131.

vefâ (a) : Sözünde durma.

vefa kıl- : Sözünde durmak 221.

vefât (a) : Ölüm, ölme 111.

velî (a) : 1. Fakat, lâkin 79, 163, 217.
2. Allah'a yakın olan kimse, aziz 95.

ver-, **vir-** : 1. Karşılık olarak vermek 133. 2. Heba etmek 76. 3. Yardımcı fiil

cezâ vir- 5.

gönül vir- 37.

haber vir- 95.

râh vir- 105.

yol ver- 30.

viribi- : Göndermek 100, 116.

viril- : Verilmek 122.

visâl (a) : Kavuşma 22.

vü (f) : Ve (krş. u,üi) 12,88.

vücûd (a) : Varlık 11, 35.

vücûda getir- : Meydana getirmek, yaratmak, var etmek 123.

vüs' (a) : Güç, kuvvet 167.

Y

yakîn (a) : Kesin bilgi, şüpheden sıyrılarak bilme 38.

yâkût (a) : Kıymetli süs taşı 159.

yan : Taraf, semt 28, 35,74.

ya'nî (a) : Demek, demek ki, yani 128, 206, 213.

yapıl- : Kurulmak, inşa olunmak 37.

yapış- : Sıkıca sarılmak 34, 63.

yâr (f) : Dost 98, 118, 141.

yara- : Lâyık ve yakışır olmak 190.

yaradıl- : Yoktan var edilmek 65, 120.

yarın : Gelecek gün, yarın 142.

yarlığa- : Bağışlamak, affetmek 198.

yarı : Yarım 220.

yaş : Su 19.

yat- : Uykuya varmak, uyumak 93.

yavlak : Pek, çok, gayet 90.

yay : Sıcak mevsim, yaz mevsimi 18.

yayıl- : Kaplamak, tutmak, yaygın hale gelmek 208.

yebâb (f) : Yıkık, bozuk, harap

yebâb ol- : Bozulmak, harap olmak, viran olmak 125.

yıkıl- : Bozulmak, viran olmak 37.

yi- : Yemek 61, 104.

yil- : Acele ile yürümek, koşmak 80.

yiliş- : Koşuşmak 27.

yilte : Aldatma, iğva, teşvik 151.

yilte- : Harekete getirmek, teşvik etmek, tahrik etmek 155.

yine : Tekrar, yeniden, bir daha 30.

yir : 1. Toprak, arz, yer yüzü 16, 17, 65. 2. Taraf, cihet 135, 136. 3. Mekân mahal 125, 126.

yit- : Kâfi gelmek, ihtiyacı karşılamak 221.

yiyle- : Koklamak 172.

yok : 1. Mevcut değil, yok 10, 124, 179. 2. Olmama, bulunmama 39.

yol : Yol 31, 85, 150.

yol ver- : Yol göstermek, kılavuzluk yapmak.

yön : 1. Taraf, yan 192. 2. Yüz 28, 74.

yüce : Yüksek 182.

yücelt- : Yükseltmek 232.
yügür- : Hızla gitmek, koşmak 162.
yüri- : Yürümek, gelmek 85, 174.
yüz : Çehre, yüz 89, 132.

Z

zâd(a) : Yiyecek nimete kavuşma
205.
zâhir (a) : Meydanda, görünürde,
açık, âşikar 13.
zamm (a) : Katma, ilâve 193.
zât (a) : Kendi, öz, cisim 123.
zâyil (a) : Sona eren, devamlı olma-
yan.
zâyil ol- : Sona ermek, sürekli ol-
mamak 61.
zemm (a) : Ayıplama, yerme, çekiş-
tirme
zemm it- : Yermek, çekiştirmek
231.

zevâl (a) : Sona erme
zevâl iriş- : Son bulmak 70.
zevk (a) : Beğenilen bir şeyin elde
edilmesinden doğan hoş duygu,
haz 24, 25, 28.
zihî (a) : Ne güzel, ne hoş 24.
zikr (a) : Hatıra getirme, anma
zikr eyle- : Anmak, hatırlamak
22.
zîrâ, zîre (f) : Şundan dolayı, çünkü,
zîra 72.
zîre bk. **zîra**.
ziyâ (a) : Işık, aydınlık 44.
ziyâd (a) : Artma, çoğalma.
ziyâd ol- : Artmak, çoğalmak
208.
zulmet (a) : Karanlık 47.

EKLER DİZİNİ

-al-e : Yönelme (Dativ) : sun'ına 2, ilmine 3, dile 7, saña 8, 35, 41, 44, 46, 53, 58, 62, 86, 88, 90, 112, 116, 144; aña 11, 38, 39, 52, 53, 54, 69, 70, 81, 86, 93, 116, 120, 122, 130, 136, 139, 144, 152, 166, 175, 191, 211, 212, 234; bulara 13, 30, yire 16, 135, türâba 19, birine 23, 94, dosta 23, kamuya 24, yaña 28, 35, 74; kendülere 29, yolına 31, 45, 80, 119, 150, dosta 31, susayana 32, ipüme 34, baña 34, 168, 175, 187, 199, 224, dosta 43, olana 47, ölmüşe 48, illete 49, kendüye 55, bize 57, 203, 231, derde 58, Kur'ân-a 63, katına 67, nefesine 68, âşıkâ 72, fenâyâ 76, kapuya 84, da'vete 88, 111, gelene 88, sözine 89, devlete 91, 215, sevlete 91, halka 100, hõnlara 100, eve 101, olara 105, 107, 147, 148, sözine 108, gama 109, üstine 110, câna 113, dostuña 119, vücûda 123, yirine 125, küfre 130, sayruya 136, taşa 138, başa 138, 157, halkına 141, haka 149, 190, bahre 154, azîme 155, işe 157, 166, 178, 187, 222, göge 158, 164, bahre 159, 185, çıkarmaga 159, kullarına 163, anlara 170, derde 173, gönlüme 174, dilüme 174, kula 177, buña 181, 224, kılmaga 185, talmaga 185, açmaga 186, saçmaga 186, necâtuma 189, necâta 192, derdine 195, du'âyâ 196, düzene 197, tarlıga 198, cennete 200, derdlere 202, dîne 204, göñline 207, cihâna 208, dînine 214, dizmege 216, fazlına 218, düzmege 219, hatmine 220, söze 223, dürre 227, eh-line 229, kullaruña 230, sögene 231.

-a/-e-: İstek (optatif): bilesin 3, kıla 7, 32, 100, 144, 183, 193, 196, 214, 227, 228; kılmayaydı 9, söyleneydi 9, bileler 13, gele 18, 100, 177 bulalar 27, bula 29, 172, 182, 195, 228, 229, vire 30, ola 41, 50, 86, 89, 107, 11, 160, 168, 181, 183, 195, 196, 199, 207, 208, 209, 214, 215; bulasın 49, 63; göresin 66, kurtula 69, dönmeye 74, bileydi 74, götüreydi 75, olaydı 75, 78 vireydi 76, göreydi 76, bilümeydi 77, gideydi 78, olmaya 84, añlayasın 85, varasın 86, tutasın 89, gi-re 101, göre 101, otura 102, giye 102, tura 103, süre 103, kokulanalar 104, yi-yeler 104, götüre 105, vire 105, kılalar 106, işideler 106, alalar 107, gelmeye 108, kılmaya 108, kala 109, düşe 109, işide 110, olasın 118, ide 127, 164, 199, bulasın 142, iltesin 151, 155, yiltesin 151, añıla 152, bilesin 153, iltedi 155, ko-yadum 156, sunaydum 157, koyadum 157, oladı 159, tola 159, 170, kılam 161, 181, atıla 162, olaydum 162, çıkara 164, ide 164, saçam 168, bulalar 169, ko-yalar 169, açam 171, virem 176, kılam 176, kılasın 176, 181, olmaya 177, söy-leye 178, bulaydum 189, bile 193, idem 193, 194, diye 197, 198, özene 197, ol-na 201, 202, saçıla 202, oluna 202, tuta 206, bürinmeye 207, yayıla 208, bile 209, tuta 210, süre 211, açavuz 213, düzevüz 213, irişe 215, ire 220, kılmaya 224, komaya 228.

-a/-e-: İsimden Fiil : dil-e-r-se 4, dil-e-r-se-ñ 59, 63, 64, 118, 144, 151, döş-e-y-üp 59, dil-e-dü-m 168, dil-e-r-sin 66, uz-a-t-dum 178, öz-e-n-e 197, yarlıg-a 198.

-a : Fiilden İsim : kıs-a-y-ıdı 154.

-aç : Fiilden İsim : ag-ac-ı 126.

-alı : Zarf Fiill : yarad-alı 65.

-alum /-elüm : l. Çokluk Şahıs Emir : kıl-alum 1, gid-elüm 1.

-am : l. Teklik Şahıs : bil-ür-em 179, um-ar-am 224, kıl-ur-am 227.

-an /-en-: Sifat Fiil : susa-y-an-a 32, diñle-y-en 33, tut-an 33, ol-an 34, id-en-ler 39, 101, gid-en 43, bagla-y-an 45, sür-en 45, uy-an 46, ol-an-a 47, iç-en-ler 50, kıl-an-lar 54, 68, 181, ol-an-lar 56, getür-en 58, yi-y-en-ler 61, oku-y-an-ıñ 67, sığın-an 70, söyle-y-en 73, okı-y-an 79, 195, gel-en-e 88, yap-an 112, uyma-y-an-dur 120, gör-en 132, id-en 132, ir-en 136, 171, uy-an-lar 147, ol-an 149, geç-en 162, yiy-le-y-en-üñ 172, işid-en 195, düz-en-e 197, kıl-an 224, sög-en-e 231, id-en-üñ 232.

-ar- /-er-: Fiilden Fiil : gid-er-ür 42, 62, 71, çık-ar-gıl 151, çık-ar-mag-a 159, çık-ar-a 164.

-ar /-er-: Geniş Zaman : id-er-ler 13, in-er 14, dön-er 14, çık-ar 14, id-er 15, 19, 46, gid-er 15, 145, dök-er 16, bit-er 17, sol-ar 17, ak-ar 17, kar-ar 19, art-ar 71, uy-ar-sa-ñ 91, yil-er 97, öt-er-idi 125, sol-ar 126, um-ar 160, um-ar-am 224.

-ât : Arapça Çokluk : ma'lûm-at 4, nebât-ât 17, hayr-ât 19, mahlûk-ât 27, 121.

-ayım : l. Teklik Şahıs Emir : kıl-ayım 171.

bi-: Arapça Vasıta : bi-envâ'-ı siyâb 99.

bî-: Farsça Olumsuzluk : bî-karâr 19, bî-melâl 70, bî-harek 93, bî-ilel 172, bî-itâb 200, bî-gam 206.

-ce : Eşitlik : ni-ce 48, 202, yet-düg-i-n-ce 221.

-cek: İsimden İsim: örüm-cek 36.

-çe : Farsça Küçültme: bâg-çe-si 125.

-da /-de : Bulunma (lokatif) : elde 8, båtında 13, zâhirde 13, havâda 20, deñizde 21, kuruda 21, dilde 22, da'vîsinde 34, içindeki 42, ortada 43, zulme-tinde 47, içinde 57, cihâneynde 62, 232, cihânda 70, tendedür 77, şehvetdedür

79, gafletdedür 79, kapumda 83, yolda 85, 86, hazretde 90, haberde 92, uykuda 93, başda 94, ayakda 94, başında 102, sonunda 105, anda 114,133,135, sohbetinde 134, dilde 146, dinde 147, arasında 149, bâbda 154, işinde 179, içinde 182,205 civarında 183, hazretinde 183, 205, meydânında 188, dünyâda 214, katuñda 231.

-dan / -den : Ayrılma (ablatif): cândan 1, 118, şerîkden 2, yokdan 10, özinden 12, nedendür 13, ebâtilden 40, gönülden 42, göz-den 46, gurûrdan 48, dostdan 52, hõndan 61, andan 73, 113, 141, 195, aradan 75, kapudan 82, kapumdan 83, dostdan 87, na'îmden 109, şâhdan 110, leşkerinden 124, izinden 143, boyından 143, gönülden 148, 151, ta'ndan 148, haznesinden 168, tîbden 170, ilâhdan 177, yönden 192, ömürden 218, keremden 228, kerîmden 229.

der-: Farsça Bulunma : der-bekâ 210, der-şitâb 219.

-dı / -di : Görülen Geçmiş Zaman (3. şahıslar) : kılmayaydı 9, söyleneydi 9, didi 26, 34, 92, 95, 96, 97, 98, tutdılar 28, unuttılar 28, yog-ıdı 29, 124, 156, 217, kıldı 30, 95, 98, 113, 115, 123, 175, 203, irürdi 30, oldılar 54, buldılar 54, tutunmadı 55, oldu 55, 69, 81, 121, 125, 128, 141, 174, 192, 203, 211, tutdı 56, inildi 57, eyledi 59, 129, 130, geldiyise 65, oldısa 65, irürmedi 68, bileydi 74, götüreydi 76, olayıdı 75, vireydi 76, göreydi 76, bilümeledi 77, gitdi 77, gideydi 78, olayıdı 78, geldi 90, 93, yaturıdı 93, söyledi 94, düzdi 99, viribidi 100, 116, kılmadı 111, uymadı 116, yaradıldı 120, ulûmıdı 121, virildi 122, olmuşıdı 124, öteridi 125, kurudı 126, bürüdi 126, kalmadı 127, kaldı 127, 128, alurdu 133, bulurdu 134, urdu 135, buldı 135, Tûr-ıdı 136, nâcî-y-ıdı 137, kılurdu 137, hâcî-y-ıdı 137, urmuş-ıdı 138, irmiş-ıdı 138, virmiş-ıdı 139, ol-ıdı 140, 188, tolı-dı 140, düşdi 154, kısa-y-ıdı 154, ne-y-ıdı 155, yiltedi 155, iltedi 155, oladı 159, bu-y-ıdı 161, degüldi 161, eyledi 165, akıtdı 165, kokuladım 170, yürüdü 174, buldı 178, nesne-y-ıdı 187, olundu 201, eyledi 212, iltiması-y-ıdı 216, çoğ-ıdı 217, az-ıdı 222, cür'et-ıdı 223.

-du / -dü: Görülen Geçmiş Zaman (1. ve 2. şahıslar) : ol-du-ñ 41, koya-du-m 156, 157, sunay-du-m 157, bilür-dü-m 158, 163, olay-du-m 162, eyle-dü-m 166, 167, 180, 188, 219, 221, dile-dü-m 168, kıl-du-m 175, uzat-du-m 178, ol-du-m 187, ara-du-m 189, 190, bulay-du-m 189, sanur-du-m 190, yara-du-m 190, bulıma-du-m 191, tutun-du-m 192, işle-dü-m 223, eşle-dü-m 223.

-duk / -dük : Sıfat Fiil : di-düg-ümüz 31, yüri-düg-ün 85, di-düg-üm 112, kıldug-um 191, yet-düg-i-n-ce 221.

-dukça : Zarf Fiil : okı-dukça 75.

-dur- : Fiilden Fiil (ettirgenlik) : kan-dur-up 32.

-dur / -dür : Bildirme (3. teklik şahıs, krş. **-durur**) : ol-dur 1, 3, 92, vâhid-dür 2, 'alîm-dür 4, mürîd-dür 4, semî'-dür 5, basîr-dür 5, iş-i-dür 5, latîf-dür 7, atâ-dur 8, anuñ-dur 11, aña-dur 11, neden-dür 13, söz-i-dür 33, 'adem-dür 35, hak-dur 39, kâfir-dür 39, ol-dur 40, ne-dür 46, hâdî-dür 53, bu-dur 62, gelecek-dür 65, tende-dür 77, kanda-dur 77, sehvetde-dür 79, gafletde-dür 79, kılup-dur 82, 204, di-miş-dür 83, o-dur 87, 119, habîb-dür 90, gel-üp-dür 92, nite-dür 95, iş-i-dür 97, bu-dur 98, gerek-dür 111, uçmag-ı-dur 113, düz-üp-dür 114, uyma-y-an-dur 120, ne-dür 153, yok-dur 179, ümîz-dür 199.

-durur / -dürür : Bildirme (3. teklik şahıs, krş. **-dur, -dür**) : pâdişah-durur 5, ol-durur 10, 49, kanda-durur 27, Kur'ân-durur 31, 38, 173, tibyân-durur 31, mesel-i-dürür 36, îmân-durur 38, Allah-durur 112, şâh-durur 112, anlar-durur 147, kâdir-durur 164, rahmân-durur 173, çok-durur 179, mutlak-durur 179.

-e : Zarf Fiil : dir-e gör 142; kes-e gör 143.

-ecek : Gelecek Zaman : gel-ecek-dür 65.

-ecek : Sıfat Fiil : ir-me-y-ecek işe 157.

-eyn : Arapça ikili çokluk: cihân-eyn-de 62, 232, cihân-eyn 182, 209.

-gil / -gil : 2. teklik şahıs emir: bil-gil 36, 53, eyle-gil 146, 230, ko-gil 149, bozma-gil 150, az-ma-gil 150, çık-ar-gil 151, götür-gil 232, kıl-gil 233, kıl-ma-gil 234.

-ı : Zarf Fiil : dahı < tak-ı 18, 20, 21, 74, 75, 107, 110, 122, 131, 166, 194, 197, al-ı gör 141, bul-tı-ma-du-m 191, dakı < tak-ı 193.

-ı / -i : 3. Şahıs İyelik Eki (krş. **-sı / -si**): maksûd-ı 1, sun'-ı-n-a 2, 'ilm-i-n-e 3, fi'l-i 5, kavlı-i 5, lutf-ı 7, cân-ı 10, öz-i-n-den 12, âb-t-n-ı 16, hâb-t-n-ı 16, yaşlar-t-n 19, tarîk-i-n-i 22, visal-i 22, ad-t-n 22, bir-i-n-e 23, 94, cân-ı-y-la 25, göñüller-i 25, yol-t-n-a 31, 45, 80, 119, 150, bagr-ı 32, söz-i-dür 33, mesel-i-dürür 36, rehber-i 40, iç-i-n-de-ki 42, ahkâm-t-n-ı 44, tafsîl-i-y-le 44, kâm-t-n-ı 44, zulmet-i-n-de 47, göñl-i 48, tabîb-i 50, iş-i 51, hükm-i-n 52, asl-ı 56, iç-i-n-de 57, fahr-i 58, harf-i 60, 'acâyibler-i-n 64, garâyib-ler-i-n 64, bir-i 66, 96, 98, 188, kat-t-n-a 67, sohbet-i-n-i 67, nefis-i-n-e 68, ülfet-i 72, sohbet-i 72, dost-ı 73, yön-i 74, ehl-i 74, hiss-i-n-i 76, iss-i-n-i 76, nefis-i-y-ile 79, öz-i-n-i 80, mesel-i 95, 98, te'vîl-i-n 96, baş-t-n-da 102, soñ-t-n-da 105, göz-i-n 106, söz-i-n-e 108, üst-i-n-e 110, ev-i 113, uçmag-ı-dur 113, söz-i-n-i 117, da'vet-i-n-i 118, zât-t-n-ı 123, leşker-i-n-den 124, yir-i-n-e 125, agac-ı 126, yir-i-n-i 126, söz-i-n 132, yüz-i-nüñ 132, nûr-t-n 132, küfr-i-n 133, sohbet-i-n-de 134, şarâb-t-n 134, leşker-i 135, nefes-i 136, tâc-t-n 138, maden-i 140, halk-t-n-a 141, sünnet-i 142, cevher-i-n 142, iz-i-n-den 143, boy-t-n-dan 143, tekâsül-i 143,

ashâb-ı-n-ı 145, *hâb-ı-n-ı* 145, *adlar-ı-n-ı* 146, *iş-i* 149, *bir-i-nüñ* 152, *ad-ı* 152, *maksûd-ı* 153, *kadr-i* 159, *kursag-ı* 160, *su-y-ı-n* 160, *lutf-ı-n-ı* 163, *kullar-ı-n-a* 163, *ıtf-ı-n-ı* 163, *öz-i* 164, *'inâyet-i* 164, *düşmen-i-n-i* 165, *kan-ı-n* 165, *dimâg-lar-ı* 170, *ten-i* 172, *cân-ı* 172, *iş-i* 177, *iş-i-n-de* 179, *fazl-ı-n-ı* 180, *iç-i-n-de* 182, *devlet-i* 182, *rütbet-i* 182, *civâr-ı-n-da* 183, *hazret-i-n-de* 183, *kul-lar-ı* 186, *meydân-ı-n-da* 188, *şehir-i-n-i* 189, *ensâr-ı-n* 190, *söz-i-n* 194, *göñl-i* 195, *derd-i-n-e* 195, *merci'-i* 204, *devlet-i* 205, 215, *hazret-i-n-de* 205, *'ömr-i* 208, *savlet-i* 208, *rif'at-i-n-i* 209, *iç-i-n-de* 209, *göñl-i* 212, *dil-i-n-i* 213, *din-i-n-e* 214, *erkân-i* 215, *vakt-ı* 217, *fazl-ı-n-a* 218, *hatm-i-n-e* 220, *yet-düg-i-n-ce* 221, *dil-i-n* 224, *ehl-i-nüñ* 225, *'âdet-i* 225, *iş-i* 225, *suç-ı* 226, *ıttılâ'-ı-n-ı* 227, *i'vicâc-ı-n-ı* 228, *ecr-i-n-i* 229, *ehl-i-n-e* 229, *fazl-ı* 229, *menzil-i-n* 232, *gam-ı-n* 232, *göñl-i-n-i* 233.

-ı / -i : Yükleme (Akkuzatif) : *ma'bûd-ı* 1, *cümle-y-i* 3, *ma'lûmât-ı* 4, *sen-i* 9, 91, *yok-lar-ı* 10, *âb-ı-n-ı* 16, *hâb-ı-n-ı* 16, *devr-i* 19, *tarîk-ı-n-ı* 22, *yön-i* 28, *kendü-y-i* 28, *anı* 32, 40, 50, 53, 56, 66, 82, 92, 106, 114, 130, 172, 197, 206, 210, 231, *öz-ü-ñ-i* 35, *hubb-ı* 36, *ev-i* 36, *ahkâm-ı-n-ı* 44, *kâm-ı-n-ı* 44, *âyık-ı* 45, *sâyık-ı* 45, *şerbet-i* 49, *Kur'ân-ı* 52, 55, 66, 68, 130, *cân-ı* 53, *hôn-ı* 59, *'izzet-i* 73, *sohbet-i-n-i* 67, *lezzet-i* 73, *hiss-i-n-i* 76, *iss-i-n-i* 76, *kendü-y-i* 77, *öz-i-n-i* 80, *kendüñ-i* 85, *ayrug-ı-n-ı* 87, *buyrug-ı-n-ı* 87, *sözümüz-i* 97, *halk-ı* 100, *iss-i* 105, *söz-i-n-i* 117, *da'vet-i-n-i* 118, *zât-ı-n-ı* 123, *yir-i-n-i* 126, *resûl-i* 129, *hey'et-i* 131, *arş-ı* 137, *ulûm-ı* 139, *ahlâk-ı* 139, *hallâk-ı* 139, *izüñ-i* 143, *ashâb-ı-n-ı* 145, *hâb-ı-n-ı* 145, *anlar-ı* 146, *adlar-ı-n-ı* 146, *olar-ı* 148, *teşvîş-i* 149, *ben-i* 155, *teşvîş-i* 157, *içmeg-i* 160, *meydân-ı* 162, *lutf-ı-n-ı* 163, *ıtf-ı-n-ı* 163, *az-ı* 164, *düşmen-i-n-i* 165, *dürr-i* 168, 216, *bekâ-y-ı* 169, *hokka-y-ı* 171, *şukka-y-ı* 171, *lutfum-ı* 175, *tevfik-i* 176, *fazl-ı-n-ı* 180, *kelâm-ı* 181, *hürmet-i* 182, *bâ'is-i* 185, *şehir-i-n-i* 189, *iş-i* 192, *hak-ı* 193, *kul-ı* 196, *miskîn-i* 198, *rif'at-i* 205, *devlet-i* 208, *rif'at-i-n-i* 209, *dil-i-n-i* 213, *kitâb-ı* 213, 214, *ıttılâ'-ı-n-ı* 227, *i'vicâc-ı-n-ı* 228, *ecr-i-n-i* 229, *fazl-ı* 230, *du'âm-ı* 230, *göñl-i-n-i* 233, *sadr-ı-n-ı* 233.

-ı / -i : Yardımcı Ses : *añ-ı-l-up* 9, *bögr-i-ş-ür* 20, *ögr-i-ş-ür* 20, *sor-ı-ş-up* 23, *çıgr-ı-ş-ur* 23, *kıgr-ı-ş-ur* 23, *yap-ı-ş* 34, 63, *dag-ı-t-ma* 35, *yap-ı-l-ma-sı* 37, *yık-ı-l-ma-sı* 37, *tut-ı-n-ma-dı* 55, *in-i-l-di* 57, *kon-ı-l-up* 57, *ir-i-ş* 67, *ir-i-ş-mez* 70, *ir-i-ş-ür* 113, *yarad-ı-l-dı* 120, *vir-i-l-di* 122, *kez-i-n* 132, *añ-ı-l-a* 152, *at-ı-l-a* 162, *ak-ı-t-dı* 165, *ol-ı-n-a* 201, 202, *ol-ı-n-dı* 201, *saç-ı-l-a* 202, *yay-ı-l-a* 208, *ir-i-ş-e* 215, *añsuz-ı-n* 219, *dil-i-n* 224, *bil-ü-n-ür* 226, *ol-ı-n-ur* 226.

-ı / -i : Ek Fiil : *yog-ı-dı* 29, 124, 156, 217, *ister-i-se-ñ* 62, *geldi-y-i-se* 65, *ol-ay-ıdı* 75, 78, *yatur-ı-dı* 93, *gerek-i-se* 117, *ulûm-ı-dı* 121, *olmuş-ı-dı* 124, *öt-er-i-di* 125, *nâcî-y-ıdı* 137, *hâcî-y-ıdı* 137, *ur-mış-ı-dı* 138, *ir-miş-i-di* 138, *vir-miş-*

i-di 139, *ol-ı-dı* 140, *kısa-y-ı-dı* 154, *ne-y-i-di* 155, *bu-y-ı-dı* 161, *nesne-y-i-di* 187, *ol i-di* 188, *iltimâsı-y-ı-dı* 216, *çog-ı-dı* 217, *az-ı-dı* 222, *cür'et-i-di* 223.

-ıla / -ile : Vasıta (krş. **-la / -le**): *leyâl-ile* 15, *hayrât-ıla* 19, *zevk-ıla* 25, 'ışk-ıla 32, *anuñ-ıla* 47, 48, 234, *sehv-ile* 51, 80, *kuvvet-ile* 63, *göz-ile* 66, *dost-ıla* 72, 78, *nefs-i-y-ile* 79, *lehv-ile* 80, *dünyâ-y-ıla* 81, *ay-ıla* 81, *şükr-ile* 82, *senüñ-ile* 84, *kılmag-ıla* 89, *tîb-ile* 104, *sîb-ile* 104, *şâh-ile* 106, *hasret-ile* 109, *nusret-ile* 122, *hâr-ile* 127, *küfr-ile* 128, 129, *hulk-ıla* 131, *üzn-ile* 132, *dost-ıla* 137, *ukûl-ile* 139, *rızâ-y-ıla* 146, *rıdvân-ıla* 152, *birr-ile* 164, *leşker-ile* 165, 'avnüm-ile 176, *sıdk-ıla* 196, *takarrub-ıla* 205, *sürûr-ıla* 207, 233, *hayr-ıla* 211, *nûr-ıla* 233.

-î : Arapça Nispet : *hakîk-î* 35.

-în : Arapça Çokluk : *şeyât-în-üñ* 128.

-iş : Fiilden İsim : *bil-iş* 84.

-k : Fiilden İsim : *ıra-k* 83, *bayı-k* 97.

-k- : İsimden Fiil : *ac-ı-k-maz* 61.

-ki : Aitlik : *içinde-ki* 42.

-ku : Fiilden İsim : *uyhuyı* (< *uy-ku*) 46, *uy-ku-da* 93.

-l- : İsimden Fiil : *yüce-l-t* 232.

-l- : Fiilden Fiil (edilgen) : *añ-ı-l-up* 9, *yık-ı-l-ma-sı* 37, *yap-ı-l-ma-sı* 37, *in-i-l-di* 57, *kon-ı-l-up* 57, *kurt-u-l-a* 69, *ay-ı-l-a* 81, *yarad-ı-l-dı* 120, *vîr-i-l-di* 122, *añ-ı-l-a* 152, *at-ı-l-a* 162, *saç-ı-l-a* 202, *yay-ı-l-a* 208.

-la / -le- : İsimden Fiil : *sö-y-le-n-e-y-di* 9, *bag-la-y-an* 45, *sö-y-le-y-en* 73, 178, *añ-la-y-a-sın* 85, *sö-y-le-di* 94, *añ-la-maz* 96, *ög-le-mez* 96, *kok-u-la-n-a-lar* 104, *añ-la* 114, *kok-u-la-du-m* 170, *yi-y-le-y-en-üñ* 172, *sö-y-le* 175, *iş-le-n-ür* 222, *iş-le-dü-m* 223, *eş-le-dü-m* 223, *iş-le* 234.

-la / -le : Vasıta (krş. **-ıla/-ile**) : *cânı-y-la* 25, *perdesi-y-le* 26, *tafsili-y-le* 44, *okumag-la* 72, *hatun-la* 103, *hûriler-le* 115, *anuñ-la* 214.

-lar / -ler : Çekimli Fiil, 3. Şahıs Çokluk : *ider-ler* 13, *bil-e-ler* 13, *bul-a-lar* 27, 169, *unıt-dı-lar* 28, *tut-dı-lar* 28, *ol-dı-lar* 54, *bul-dı-lar* 54, *kokulana-lar* 104, *yiye-ler* 104, *kıl-a-lar* 106, *işid-e-ler* 106, *ala-a-lar* 107, *koy-a-lar* 169.

-lar / -ler : İsimlerde Çokluk : *cân-lar-uñ* 10, *yok-lar-ı* 10, *bu-lar-a* 13, *göñül-ler-i* 25, 30, *yir-ler* 17, *su-lar* 17, *gök-ler* 16, *yaş-lar-ı-n* 19, *bulıd-lar* 20, *göñül-ler-i* 25, *kendü-ler-e* 29, *id-en-ler* 39, 101, *iç-en-ler* 50, *an-lar-uñ* 51, *kıl-an-lar* 54, 68, *ol-an-lar* 56, *yi-y-en-ler* 61, 'acâyib-ler-i-n 64, *garâyib-ler-i-n*

64, sürûr-lar 71, hân-lar-a 100, ferah-lar 101, binüt-ler 103, hâdim-ler 103, o-lar-a 105, 107, nasîb-ler 107, o-lar 108, 111, sürûr-lar 113, şehîr-ler 115, köşk-ler 115, hûri-ler-le 115, gül-ler 126, ölü-ler 134, an-lar-ı 146, ad-lar-ı-n-ı 146, an-lar-durur 147, o-lar-a 147, 148, uy-an-lar 147, o-lar-ı 148, o-lar-uñ 149, 199, kul-lar-ı-n-a 163, kav-ler 169, an-lar-a 170, dimâg-lar-ı 170, kılan-lar 181, kul-lar-ı 186, dür-ler 202, derd-ler-e 202, câhil-ler 225, suç-lu-lar-uñ 226, kul-lar-u-ñ-a 230.

-lık : İsimden İsim : var-lıg-uñ 8.

-lu / -lü : İsimden İsim : dür-lü 99, görk-lü 103, suç-lu-lar-uñ 226.

-m : Fiilden İsim : Ö-ü-m-cek 36.

-m : l. Teklik Şahıs İyelik : ip-ü-m-e 34, gayr-i-m-üñ 36, kapu-m-dan 83, didüg-ü-m 112, öz-ü-m 154, söz-ü-m 154, dil-ü-m 155, 178, mikdâr-u-m 156, 161, el-ü-m 157, 178, göñl-ü-m-e 174, dil-ü-m-e 174, lutf-u-m-ı 175, 'avn-ü-m-ile 176, necât-u-m-a 189, kıl-dug-u-m 191, ümîz-ü-m 192, güc-ü-m 221, âlet-ü-m 222, nutk-u-m 223, du'â-m-ı 230.

-m : l. Teklik Şahıs Eki : koy-a-du-m 156, 157, sun-a-y-du-m 157, bil-ür-dü-m 158, kıl-a-m 161, 176, 181, ol-a-y-du-m 162, bil-ür-dü-m 163, eyle-dü-m 166, 167, 180, 188, 219, dil-e-dü-m 168, saç-a-m 168, kokula-dı-m 170, aç-a-m 171, kıl-du-m 175, vir-e-m 176, uzat-du-m 178, bula-y-du-m 189, ara-du-m 190, san-ur-du-m 190, yara-du-m 190, bul-ıma-du-m 191, tut-u-n-du-m 192, id-e-m 193, 194, iş-le-dü-m 223, eş-le-dü-m 223.

-ma- / -me- : Olumsuzluk : kıl-ma-y-a-y-dı 9, dağıt-ma 35, tutın-ma-dı 55, ko-ma 67, ir-ür-me-di 68, dön-me-y-e 74, bil-ü-me-y-e-di 77, ol-ma-y-a 84, gel-me-y-e 108, kıl-ma-y-a 108, kıl-ma-dı 111, uy-ma-dı 116, uy-ma-y-an-dur 120, kal-ma-dı 127, tur-ma 141, 144, ayır-ma 143, unut-ma 145, boz-ma-gil 150, ir-me-y-ecek 157, ol-ma-y-a 177, bul-ı-ma-du-m 191, bırak-ma 198, bürin-me-y-e 207, kal-ma-y-a 224, ko-ma-y-a 228, kıl-ma-gil 234.

-ma / -me : Fiilden İsim : yık-ı-l-ma-sı 37, yap-ı-l-ma-sı 37.

-madın / -medin : Zarf Fiil : tur-madın 14, ir-medin 219.

-mak / -mek : Fiilden İsim : vir-meg-üñ 37, gör-mek 66, oku-mag-la 72, kıl-mag-ıla 89, çık-ar-mag-a 159, iç-meg-i 160, kıl-mag-a 185, tal-mag-a 185, aç-mag-a 186, saç-mag-a 186, bul-mag-ıçun 200, ulaş-mag-ıçun 200, diz-meg-e 216, düz-meg-e 219, kıl-mag-ıçun 221.

-maz / -mez : Geniş Zaman Olumsuzluğu : gel-mez 7, ko-maz 43, acık-maz 61, iriş-mez 70, ögle-mez 96, anla-maz 96.

-muş / -miş : Öğrenilen Geçmiş Zaman : kıl-muş 3, tad-ur-muş 24, eyle-miş 24, di-miş-dür 83, ol-muş-ıdı 124, ur-muş-ıdı 138, ir-miş-idi 138, vir-miş-idi 139.

-mi : Soru Eki : gitdi mi 77.

-miş : Sıfat Fiil : sögür-miş deve 20, öl-miş-e 48.

-muz / -müz : 1. Çokluk Şahıs İyelik : di-düg-ü-müz 31, mesel-ü-müz-ün 96, söz-ü-müz-i 97.

-n- : İsimden Fiil: sak-ı-n 150.

-n- : Fiilden Fiil : söyle-n-eydi 9, tut-ı-n-madı 55, ko-n-ı-l-up 57, uya-n-uk 97, kok-u-la-n-a-lar 104, tut-u-n-dum 192, öze-n-e 197, ol-u-n-dı 201, ol-ı-n-a 201, 202, bür-i-n-me-y-e 207, işle-n-ür 222, bil-i-n-ür 226, ol-ı-n-ur 226.

-n : Yükleme (akkuzatif) : cezâ-sı-n 5, yaşlar-ı-n 19, ad-ı-n 22, kamu-sı-n 25, hükm-i-n 52, acâyib-ler-i-n 64, garâyib-ler-i-n 64, te'vîl-i-n 96, göz-i-n 106, söz-i-n 106, 132, 194, arzû-sı-n 114, küfr-i-n 133, şarâb-ı-n 134, tâc-ı-n 138, cevher-i-n 142, su-y-ın 160, kan-ı-n 165, düşmen-i-n 165, hokka-sı-n 186, ensâr-ı-n 190, du'â-sı-n 199, menzil-i-n 232, gam-ı-n 232.

-n- : Yardımcı Ses: sun'-ı-n-a 2, 'ilm-i-n-e 3, öz-i-n-den 12, âb-ı-n-ı 16, hâb-ı-n-ı 16, tarîk-i-n-i 22, biri-n-e 23, 94, yol-ı-n-a 31, da'vî-si-n-de 34, iç-i-n-de-ki 42, ahkâm-ı-n-ı 44, kâm-ı-n-ı 44, yol-ı-n-a 45, zulmet-i-n-de 47, iç-i-n-de 57, kat-ı-n-a 67, sohbet-i-n-i 67, nefis-i-n-e 68, hiss-i-n-i 76, iss-i-n-i 76, öz-i-n-i 80, yol-ı-n-a 80 ayrug-ı-n-ı 87, söz-i-n-e 89,108, baş-ı-n-da 102, soñ-ı-n-da 105, üst-i-n-e 110, söz-i-n-i 117, da'vet-i-n-i 118, yol-ı-n-a 119, zât-ı-n-ı 123, leğ-ker-i-n-den 124, yir-i-n-e 125, yir-i-n-i 126, sohbet-i-n-de 134, halk-ı-n-a 141, iz-i-n-de 143, boy-ı-n-da 143, ashâb-ı-n-ı 145, hâb-ı-n-ı 145, adlar-ı-n-ı 146, arası-n-da 149, yol-ı-n-a 150, lutf-ı-n-ı 163, kulları-n-a 163, ıtf-ı-n-ı 163, düşmen-i-n-i 165, haznesi-n-den 168, iş-i-n-de 179, fazl-ı-n-ı 180, iç-i-n-de 182, 209, civâr-ı-n-da 183, hazret-i-n-de 183, 205, meydân-ı-n-da 188, şehir-i-n-i 189, derd-i-n-e 195, göñl-i-n-e 207, rif'at-i-n-i 209, dili-i-n-i 213, din-i-n-e 214, fazl-ı-n-a 218, hatm-i-n-e 220, yet-düg-i-n-ce 221, ıttılâ'-ı-n-ı 227, i'vicâc-ı-n-ı 228, ecr-i-n-i 229, ehl-i-n-e 229, göñl-i-n-i 233, sadr-ı-n-ı 233.

-n : Vasıta : kez-i-n 132, añsuz-ı-n 219.

-nı / -ni : Yükleme : bu-nı 74, 95, 161, 197, 223.

-nci : İsimden İsim : iki-nci 201.

-nuñ / -nüñ : İlgi (krş. -uñ / -üñ) : yüz-i-nüñ 132, göz-i-nüñ 145, bir-i-nüñ 152, bu-nuñ-çün 218, ehl-i-nüñ 225.

-n̄ : 2. Teklik Şahıs (geçmiş zaman ve şartta) : *ol-du-n̄* 41, *diler-se-n̄* 59, 63, 64, 118, 144, 151, *ister-i-se-n̄* 62, *okur-sa-n̄* 71, *uyar-sa-n̄* 91.

-n̄ : 2. Çokluk Şahıs Emir : *gel-ü-n̄* 23. 26.

-n̄ : 2. Teklik Şahıs İyelik : *ten-ü-n̄* 8, *cân-u-n̄* 8, 84, *öz-ü-n̄-i* 35, *yakîn-ü-n̄* 38, *hicâ-n̄* 40, *öz-ü-n̄* 69, *kendü-n̄-i* 85, *yürüdüg-ü-n̄* 85, *yüz-ü-n̄* 89, *dost-u-n̄-a* 119, *iz-ü-n̄-i* 143, *i'tikâd-u-n̄* 150, *kullar-u-n̄-a* 230, *kat-u-n̄-da* 231.

-p : Zarf Fiil (krş. **-up/ -üp**): *di-p* 23.

-r : Geniş Zaman (krş. **-ar / -er, -ur / -ür**) : *dile-r-se* 4, *iste-r* 27, *dile-r-se-n̄* 62, 64, 118, 144, 151, *dile-r-sin* 66, *oku-r-sa-n̄* 71, *uyu-r* 96.

-re : Yön Eki : *iç-re* 12, 17, 42, 121, 140, *üz-re* 169, 186.

-sa / -se : Şart : *diler-se* 4, *diler-se-n̄* 59, 63, 64, 118, 144, 151 *ister-i-se-n̄* 62, *oldı-y-ı-sa* 65, *geldi-y-i-se* 65, *okur-sa-n̄* 71, *uy-ar-sa-n̄* 91, *gerçek-i-se* 117.

-sa- : İsimden Fiil : *su-sa-y-an-a* 32.

-sak : İsimden İsim : *kur-sag-ı* 160.

-sı / -si : 3. Teklik Şahıs İyelik : *cezâ-sı-n* 5, *kamu-sı-n* 25, *perde-si-y-le* 26, *da'vî-si-n-de* 34, *yıkılma-sı* 37, *yapıl-ma-sı* 37, *ma'nâ-sı* 60, *arzû-sı* 114, *bâğ-çe-si* 125, *hazne-si* 140, *ara-sı-n-da* 149, *hazne-si-n-de* 168, *va'de-si* 179, *hok-ka-sı-n* 189, *du'â-sı-n* 199.

-sın / -sin : 2. Teklik Şahıs (fiil çekiminde) : *bile-sin* 3, 153, *bula-sın* 49, 63, *göre-sin* 64, 66, *diler-sin* 66, *añlaya-sın* 85, *vara-sın* 86, *tuta-sın* 87, 89, *uya-sın* 88, *koya-sın* 88, *ir-ür-sin* 91, *ol-a-sın* 118, *bul-a-sın* 142, *ilt-e-sin* 151, *yilte-sin* 151, *kıl-a-sın* 176.

-sin : 2. Teklik Şahıs Bildirme : *degül-sin* 83.

-sün : 3. Teklik Şahıs Emir : *it-sün* 197.

-suz / -süz : İsimden İsim (olumsuzluk) : *hicâb-suz* 137, *añ-suz-ı-n* 219, *âlet-süz* 222.

-ş- : Fiilden Fiil (işteş) : *bögr-i-ş-ür* 20, *ögr-i-ş-ür* 20, *sor-ı-ş-up* 23, *çıgr-ı-ş-ur* 23, *kıgr-ı-ş-ur* 23, *yap-ı-ş* 34, 63, *ir-i-ş* 67, *ir-i-ş-mez* 70, *ir-i-ş-ür* 113, *ula-ş-mag-ıçun* 200, *ir-i-ş-e* 215.

-t : Fiilden İsim : *bin-ü-t-ler* 103.

-t- : Fiilden Fiil (ettirgen) : *esri-d-üp* 25, *dag-ı-t-ma* 35, *ak-ı-t-dı* 165, *uza-t-du-m* 178.

-te <-de : İsimden Fiil : *is-te-r* 27 (< *iz-de-r*), *is-te-r-i-se-ñ* 62, *yil-te-sin* 151, *yil-te-di* 155.

-tür- ; Fiilden Fiil : *ge-tür-en* (<*kel-tür-en*) 58, *ge-tür-üp* 123, *ge-tür-ür* 71, *ge-tür* 144.

-u / -ü : Fiilden İsim : *kok-u-lan-a-lar* 104, *öl-ü-ler* 14, *kok-u-la-du-m* 170, *yar-u* 220.

-u / -ü : Zarf Fiil : *añla-y-u* 2, *di-y-ü* 74, *bil-ü-me-y-e-di* 77, *gir-ü* 26, 220.

-u- / -ü- : Yardımcı Ses : *ten-ü-ñ* 8, *can-u-ñ* 8, *gel-ü-ñ* 23, *di-düg-ü-müz* 31, *ip-ü-m-e* 34, *öz-ü-ñ-i* 35, *yakîn-ü-ñ* 38, *öz-ü-ñ* 69, *cân-u-ñ* 84, *yüri-düg-ü-ñ* 85, *yüz-ü-ñ* 89, *mesel-ü-müz-üñ* 96, *söz-ü-müz-i* 97, *bin-ü-t-ler* 103, *di-düg-ü-m* 102, *dost-u-ñ-a* 119, *iz-ü-ñ-i* 143, *i'tikâd-u-ñ* 150, *öz-ü-m* 154, *öz-ü-m* 154, *söz-ü-m* 154, *dil-ü-m* 155, 178, *mikdâr-u-m* 156, 161, *el-ü-m* 157, 178, *göñl-ü-m-e* 174, *lutf-u-m-ı* 175, *'avn-ü-m-ile* 176, *necât-u-m-a* 189, *kıl-dug-u-m* 191, *ümîz-ü-m* 192, *tut-u-n-du-m* 192, *ol-u-n-dı* 201, *ol-u-n-a* 202, *güc-ü-m* 221, *âlet-ü-m* 222, *nutk-u-m* 223, *kullar-u-ñ-a* 230, *kat-u-ñ-da* 231.

-uban / -üben : Zarf Fiil : *id-üben* 16, *ol-uban* 26, 171, 184, *bul-uban* 61, *kıl-uban* 101, 165, *tut-uban* 103, 169, *gör-üben* 106, *çek-üben* 110, *iç-üben* 134, *dut-uban* 218, *öt-üben* 218.

-uk : Fiilden İsim : *ayr-ug-t-n-ı* 87, *buyr-ug-t-n-ı* 87, *uya-n-uk* 97, *art-uk* 107.

-üm : İlgi (krş. **-uñ / -üñ**) : *ben-üm* 36, 83, 156, 176, *ben-üm-çün* 234.

-uñ / -üñ : İlgi (krş. **-nuñ -nüñ**) : *mevcûd-uñ* 1, *anuñ* 2, 7, 8, 39, 42, 67, 89, 116, 119, 123, 124, 132, 134, 142, 145, 163, 177, 179, 180, 209, 216, 229, 232, *varlıg-uñ* 8, *cânlar-uñ* 10, *anuñ-dur* 11, *anuñ-çün* 14, 120, 178, 213, *dost-uñ* 33, 44, *gayri-m-üñ* 36, *vir-meg-üñ* 37, *habîb-üñ* 38, *anuñ-ıla* 47, 48, 234, *an-lar-uñ* 51, *'ilm-üñ* 56, *cihân-uñ* 58, *'âlem-üñ* 64, *oku-y-an-uñ* 67, *'akl-uñ* 84, *mesel-ü-müz-üñ* 96, *ta'âm-uñ* 105, *nefs-üñ* 114, *gül-üñ* 126, *şeyâtîn-üñ* 128, *cevher-üñ* 140, *dil-üñ* 148, *olar-uñ* 149, 199, *dîn-üñ* 151, *bahr-üñ* 160, *hak-uñ* 163, 183, *yiy-le-y-en-üñ* 172, *tâ'at-uñ* 190, *a'yân-uñ* 204, *suçlular-uñ* 226, *id-en-üñ* 232.

-up / -üp : Zarf Fiil (krş. **-uban / -üben**) : *añ-ı-l-up* 9, *kal-up* 12, *sal-up* 12, *dök-üp* 19, *eyle-y-üp* 22, *sor-ı-ş-up* 23, *esrid-üp* 25, *id-üp* 25, 45, 87, 99, 108, 149, 231, *yil-i-ş-üp* 27, *yan-up* 32, *kan-dur-up* 32, *bak-up* 35, *kon-ı-l-up* 57, *dö-şe-y-üp* 59, *okı-y-up* 68, *gel-üp* 78, 129, *kıl-up* 80, 167, 180, *kıl-up-dur* 82, 204, *gel-üp-dür* 92, *dur-up* 94, *sor-up* 94, *düz-üp-dür* 114, *getür-üp* 123, *vir-üp* 130, 133, *düş-üp* 150, *yügür-üp* 162, *al-up* 162, *bul-up* 183, *işid-üp* 197, *bul-up* 205, *ol-up* 220.

-ur- / -ür- : Fiilden Fiil (ettirgen): *tad-ur-muş* 24, *ir-ür-di* 30, *ir-ür-ür* 60, *ir-ür-me-di* 68.

-ur / -ür : Geniş Zaman (krş. **-ar, -er, -r**) : *bil-ür* 4, *kıl-ur* 4, 43,44, *işid-ür* 54, *gör-ür* 5, *vir-ür* 5, *gel-ür* 15, *bög-r-i-ş-ür* 20, *çıgr-ı-ş-ur* 23, *kıgr-ı-ş-ur* 23, *ol-ur* 33, 37, 48, 61, 72, 73, 133, 147, 225, *gider-ür* 42, *bul-ur* 47, 48, 73, *dur-ur* 51, *ir-ür-ür* 60, *gid-er-ür* 62, 71, *kurt-u-l-ur* 70, *getür-ür* 71, *kıgr-ur* 91, *ir-ür-sin* 91, *yat-ur-ı-dı* 93, *tur-ur* 97, *işid-ür* 97, *ir-i-ş-ür* 113, *ol-ur-dı* 133, *bul-ur-dı* 134, *kıl-ur-dı* 137, *bil-ür-düm* 158, 163, *bil-ür-em* 176, *san-ur-du-m* 190, *iş-len-ür* 222, *bil-i-n-ür* 226, *ol-ı-n-ur* 226, *kıl-ur-am* 227.

-ü : 3. Şahıs İyelik (krş. **-ı / -i**) : *göñl-ü-n-e* 207.

-vân : Farsça Sahiplik: *bâg-çe-vân* 127.

-vuz / -vüz : I. Şahıs Çokluk : *kıl-a-vuz* 212, *aç-a-vuz* 213, *düz-e-vüz* 213.

-y- : Fiilden Fiil : *ko-y-a-sın* 88, *ko-y-a-du-m* 157, *ko-y-a-lar* 169.

-y- : Yardımcı Ses : *añla-y-u* 2, *kıl-ma-y-a-y-dı* 9, *söy-le-n-e-y-di* 9, *eyle-y-üp* 22, *kamu-y-a* 24, *cân-ı-y-la* 25, *perdesi-y-le* 26, *kendü-y-i* 28, 77, *susa-y-an-a* 32, *diñle-y-en* 33, *tafsîl-i-y-le* 44, *bag-la-y-an* 45, *kendü-y-e* 55, *döşe-y-üp* 59, *yi-y-en-ler* 61, *geldi-y-ise* 65, *oku-y-an-uñ* 67, *okı-y-up* 68, *söyle-y-en* 73, *di-y-ü* 74, *dön-me-y-e* 74, *bil-e-y-di* 74, *ol-a-y-ı-dı* 75, 78, *götür-e-y-di* 75, *vir-e-y-di* 76, *fenâ-y-a* 76, *gör-e-y-di* 76, *bil-ü-me-y-e-di* 77, *gid-e-y-di* 78, *nefs-i-y-ile* 79, *okı-y-an* 79,195, *dünyâ-y-ıla* 81, *ol-ma-y-a* 84, 177, *kapu-y-a* 84, *añla-y-a-sın* 85, *yi-y-e-ler* 104, *gel-me-y-e* 108, *kıl-ma-y-a* 108, 220, *uy-ma-y-an-dur* 120, *sayr-u-y-a* 136, *nâcî-y-idi* 137, *hâcî-y-idi* 137, *rızâ-y-ıla* 146, *kıs-a-y-ıdı* 154, *ne-y-idi* 155, *sun-a-y-du-m* 157, *ir-me-y-ecek* 157, *ko-y-a-du-m* 157, *su-y-ı-n* 160, *bu-y-ıdı* 161, *ol-a-y-du-m* 162, *bekâ-y-ı* 169, *yi-y-le-y-en-üñ* 172, *nesne-y-idi* 187, *bul-a-y-du-m* 189, *du'â-y-a* 196, *di-y-e* 197, 198, *bürin-me-y-e* 207, *iltimâsı-y-ıdı* 216, *kalma-y-a* 220, *ko-ma-y-a* 228.

-z : Fiilden İsim: *sö-z-i-n-e* 89, 108, 117, *sö-z-ü-müz-i* 97, *sö-z-i-n* 106, 132, 194, *sö-z-ü-m* 154.

KAYNAKÇA

- Kenan AKYÜZ, "Ahmed-i Dâî'nin Bilinmeyen Bir Eseri", *TD*, III/33(1954), s. 525-528.
- Âîf, *Künhü'l-ahbâr*, İstanbul 1277, V, s. 130.
- Gönül ALPAY, *Ahmed-i Dâî and His Çengnâme (An Old Ottoman Mesnevî)*, Cambridge 1975.
- Ahmet ATEŞ, "Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler", *TDED*, II/ 3-4 (1948), s. 171-191.
- Walther BJÖRKMAN, "Die Altosmanische Literatur", *Philologiae Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden 1965, II, 420.
- Alessio BOMBACI, *Storia della letteratura turca*, Milan 1969, s. 297-299.
- Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, II, 171-172.
- Önder ÇAĞIRAN, *Ahmed-i Dâî: Tıbb-ı Nebevî (Dil Özellikleri - Metin dizini)*, Malatya 1992.
- İsmail Hikmet ERTAYLAN, *Türk Edebiyatı Örnekleri VII, Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952.
- Faik Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*, İstanbul, (ts.), s. 133.
- E. J. W. GIBB, *A History of Ottoman Poetry*, London 1900, I, 255-259.
- J. von HAMMER, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst*, Pesth 1836, I, 72.
- Hıfzı Tevfik-Hammâmîzâde İhsan-Hasan Âli, *Türk Edebiyatı Numuneleri*, İstanbul 1927, I, 203-212.
- İbrahim Alâettin, *Meşhur Adamlar*, İstanbul 1933, I, 28.
- Fahir İZ, "Dâ'î", *The Encyclopaedia of Islam*, New Edition, Leiden/ London 1965, II, 98-99.
- Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, I, 607.
- Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ* (haz. İbrahim Kutluk), Ankara 1989, I, 139.
- Vasfi Mahir KOCATÜRK, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 135-139.

- Tunca KORTANTAMER, "Anmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler", *Türkoloji Dergisi*, VII (1977), s. 103-108.
- a. mlf., "Ahmed-i Dâî'nin Mutâyebât Adıyla Tanınan Eseri Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, VII (1977), s. 139-147.
- Fuat KÖPRÜLÜ, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1931, s. 68.
- Köprülüzade M. Fuat-Şehabettin Süleyman, *Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyâtı*, İstanbul 1332, s. 190-192.
- Günay KUT, "Ahmed-i Dâî", *DİA*, II, 56-58.
- Latîfî, *Tezkire*, İstanbul 1314, s. 85-86.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1311, I, 110.
- Tulga OCAK, *Ahvâl ve Âsâr ve Tahlîl Eş'âr-ı Dîvân-ı Fârisî-yi Ahmed-i Dâî*, Dânişgâh-ı Tahran 1352.
- Mehmet ÖZMEN, *Ahmed-i Dâî Divanı* (doktora tezi), Konya 1984.
- Sehî, *Tezkire-i Sehî*, İstanbul 1325, s. 56.
- Faruk Kadri TİMURTAŞ, "Ahmed-i Dâî ve Eserlerinin Türk Dili ve Edebiyatındaki Yeri", *TD*, III/ 31 (1954), s. 426-430.
- A. Memduh TURGUT, *İznik ve Bursa Tarihi*, Bursa 1935, s. 201.
- İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 213.
- a. mlf., *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1937, s. 12.

<p>بُحْدَةُ لَوْ فلا لورثنا جانذن اول عبودي ياحد در شريك منزه اوحق پلاس كه اولدر قدير قوي عظيمه و قوم معلومات بلور سمیع در بصیر در اشیدر كوز رجیم و حلیم و عطوف و كرم لطیف در آنوك لطف كلز دله قمو اوار لغك الله نعمت انوك اكو اول سنی قلا اییدی ایجاد قمو جانلر و ك جان پس اولدر انوك در حقیقت بقا و وجود همه حیرت ایچره مدتش قلوب اِدْر لَر ظاهیره باطنی چوسیر آنوك چون در نر طور مین بوفلك آی و كون بولنج همه سیر اید بو كو كلر بگا برله هم آبی اقر برله ایچره دایم برصو</p>	<p>من تفسیر القرآن العظیم که اولدر همه موجودت مقصودی آنوك صنعته سن بر اکلایوبت که علمینه جمله قلمش چوی مرید در نه دیار سه انی قلو قو فصلی قوی جزاسن و پر ابد پادشاهدر دایم مفیم نه عقل اوله کم انی احصا قلا عطا در سکا بوتنوك و جانوك نتا اكلوب سولینیدی بو آد هه یوقلری یوقدن اول اولدر باقی مثل سایه اكا در سجود حجا و تفکر اوزندن صلوب بالر نذندر بولاره بو حیر کھی اینر گاه چقر بر تملك نهاد لیا لیله كلور کدز دو کویره دفع ادوبن خانی کھی بونیاتات برکاه صونر</p>
---	--

دخی بو فصول اربهنه یای و کون
 ادر دوری حیرانله بی قرار
 هواده بولڈ لڑ دخی بو کور نشور
 فروده دگرده بو حیوان دخی
 او معشوق دن دلن ذکر الیبوب
 بر بیر نه صور شب جعفر شود
 زهی معشوق تموبه دوق عشق
 اوز وقیله تموسن او ش اسردوب
 جلال پرد سیله کندو کرو
 بیلیش تو مخلوقات استرانی
 یوقی هر پری بریکا طوندلر
 بولا دلیل بوغدی راه بولا
 ترحم ینه قلدی دوست بولره
 دلیل دکموز بو قرآن د رز
 بنوب بگری صوصاینه عشقه
 او دوستوک سوز د زینه بو کلام
 ددی یا پیش ایبومه ای دوست اولن
 ازو کی طاعنه بقب دیت یکا
 بنم غیر هوک حب بلکل قویک
 یقلما سی یا پلما سیسه سهل اولور
 حقیقت جهیبوک بو قرآن درر
 انوک کبب حقدر که یوقدر کمان
 کلام ابا طیلدن اولد ز بر پک
 اکو اولد و کیسه سن اهل افتکار
 انوک اول ایچنده کی اخبار قصص

شنا هم بیصله برد کله کون
 دکوب یا شلرن بوترا به قرار
 شو کرمش دوه کبی هم او کوشر
 بوحن پوی هم انسان دخی
 وصال طریقی فکر الیبوب
 کلوک کین لومر دوسته دین فاشر
 عذر دمش شیدا ایلمش شوق عشق
 کوکل لری جانیه هب اسر ادیت
 نهان اولین دوی کلوک برو
 که قدم د رز بولا لو اول کانی
 اوز وقیله کندوی اونت دلر
 که کندولره بر اولوشاه بولا
 ایزدی دلیل بولره بول و ره
 کف دوست یولنه دوسته تیان
 بو قرآن انی قندرب خوش قله
 انی د کلین طوش اولور سلام
 بو حب دعویسند بکار است اولن
 عذر د رز وجود حقیقی دوست سکا
 مثلی د رز بل اور نجاک اوی
 اکا بو کوکل ویر مئوک جهیل اولور
 اکا قل بقیبتوک که ایمان د رز
 اکا دیب اد نلر کافر در انات
 و دینه حجاج انی قل رهبری
 اولافنح سا کا طریق اعیناد
 کداز د کوکلرن ابرو همد غصص

اودوسته بكدن زانو ظاهر قلوبو
 نكه وار سكا دوستوك احكامي
 سخي منع ادوتب بصلين عاييحي
 ندور ز سكا ايدر بربر عييان
 كوزي اولنه ظلمتنه اوبوز
 غروردن انوكله بولور نجات
 قوملته اولدر رهمه شيفا
 ذي شربت كم طيب الله اولو
 آه حسرتا انلوك ايشي در ز
 بل بو قران سكا دوستدن رشيد
 هادي در طغرو سكا بكل ائي
 كبرادوبن اكا قلنلر خلاف
 كتم كه كند زيه بو قران دليل
 قوم علموك اجهلي بو قران بيضا
 اينلدي بو قران بزه مائين
 سكا كتورن مائين او حبيب
 بو خون دوستيب صلا ايلدي
 كه هرفي معنسي نوجي طهار
 بو خوندين عينلر اجتمز مدام
 غنا استر يسك سكا كنز بود ز
 دلرسك پلحين هممه عزت
 قوم علموك كور عجا يبارن
 بروكوك ياردلي نه اولديسه
 چوكور مك دلرسن اوئي قراني
 يا خود او قيانوك قتنه ايريش

قومز شهنه اورنه ده باهر قلوبو
 قلوبو نصيبيله ضيا كامي
 هوا نفس بولنه سوردن سايحي
 كوزا اوئوي ائحي كوزدن اويان
 بولور اشراج انوكله ضدوز
 نجه كوكل اوليشه اولور حيات
 ائح اول شرتي كم بولاشن صفا
 اينلر ائي نيمته كمراه اولو
 كه بوسهوله غفلت ايشي در ز
 اولو كاسن ممثل حكمن راشيد
 اوي كاسن قل سلامت بو جاني
 اولد يله هلاك بولديلر تلاف
 طومندي اولدي شيعي وضليل
 ائي طومندي بيشوا اولنلر ائت
 قنيلوب اجنه عظيم فائز
 ايكي جهانك فخر ك دردده طيب
 بخانوك دلرسك صلا ايلدي
 لذيد وملايم ارور ز سلام
 بقا بولوبن زابل اولور عدام
 جهانين ده فائزين كزار ز بود ز
 ياپش قرانه قوتيله فتح
 دلرسك كراسن غرا يبارن
 نكه كالجكدر يا كلديسه
 كه بربر كوزيله كوراسن ائي
 قما صحتي ائوك بر قرش

بوزان

بو قرآن او قیوب قلندر عمل
 چو حصین حصین اولدی قرآن انجی
 اکا صغیان ثور تلوورچو ملال
 کئورد سووزلر کوزارز جفا
 اتی او قومغله اولور صحنی
 بولور لذتی اندن اعضا جمیع
 دخی بریکا دونیه دیو یوفی
 ارادن دخی کئوده ایری حجاب
 فنایه ویریدی تموج حینی
 که جان کندی یا خود بوتنده دز
 کلوب اتصال کیدی اقتقاد
 تمنا نغیسه سهو تده دز
 اوزینی ملوث قلوب طوله
 بوجت مناصب دنیا یله
 اوسکر یله ائی او دوست معبود
 دیشد رارق اول قیومدن اقل
 چو عقلک سنو کله ایش اولیسه
 اکارک که کندوکی آکلا یینت
 طهارت کرک پس بو یولن سکا
 طهارت اودر دوستدن ابروغنی
 سکا دعوتنه ککلا نه اویاسین
 طوتاسن انوک سورنده سن قورق

در بیان نعت رسول علیه السلام

سکا کلدی داعی محمد صغی
 حبیب دز او حضرتش یوق و فی
 قیپور سنی اول باقی دولته
 اویرسک ائرزین اولو سولته

دِوِی اِنِ اِشْتِکِه اَوْلَدِ اَصْوَلِ
 یَتُوَزْدِی اَوِیَعُوْدَه رَسُوْلِی حَرْکِ
 بِرِیْرِنَه سَوِیْلِدِی سَوِزْصُوْرُبِ
 نَسَادُ کِه حَقِّ یُوْنِی قَلْدِی دَلِی
 مَثَلُوْمُرْکُ تَاوَلِیْنِ اَسْکَمَزْ
 اَشِیْدِ سُوْزْ مُوْزِی بَیْئِقْ طُوْرِدِ
 کِه بِرْکَشِی قَلْدِی یَسَا اَوْلُو دَا زْ
 بَانَوَاعِ ثِیَابِ خِلْعَتِی حُجُوْنِ بَعَا مِ
 اَوْخُوْنَلِرَه بِوِخَلْقِی قِیْلَا صَلَا
 تَنْعَمْ قَلُوْبِیْنِ فَرَحْکَرْ کُوْدَه
 بَاشِنَه کِیْمَا تَاجِ ثِیَابِ حَرِیْرِ
 اَوْلُو کُرْکَاوْ خَا نُوْنَلَه عَشْرَه سُوْرَه
 یَسَا لِرَا نَا رْ عِیْنِبِ سِیْبِلَه
 کَمُوْرَه حِجَابِ اَوْلُرَه وِیْرَه رَا هْ
 کُوْوَبِ اِنِی اِشِیْدِ لِرَه سُوْدِیْنِ
 اَلْاَلْرِ نَصِیْبِلِرْ دِخِی چُوْقْ عَظِیْمِ
 اَوْدَاعِی سُوْزْنَه نَظَرِ قَلْمِیَه
 دُوْشَه حَسْرَتِلَه قَتِی اَوْلِ عَمَه
 اَشِیْدِ اَوْشَا هَرْدِ چِکُوْبِیْنِ عَذَابِ
 کُرْکُودِ عَذَابِ اِیْجِرَه اَوْلَا رُوْفَاتِ
 دِدُو کِمِ سِکَا اَوْلُو شَا هَدُرْ دُرْ
 کِه اَنْدِیْنِ اِیْرِشُوْدِ سُرُوْرْ لِرْ جَنَّا
 دِزْبِدِ مَهْیَتَا اِنِی اِکْلَابِیْقْ
 حُوْرِیْلِرَه اَبْدِی قَلْدِی بَحْتِ
 شَقَاوَتِ اَنْوُکْ کِمِ اِکَا اَوْمِیْدِی

بَشْتِکِرْ خَبِرَه کَلُوْبِدُوْرْ نَسُوْلِ
 کِه بِرْکُوْنِ کَلْدِی اِکَا اِیْجِی مَلْکِ
 بِرِی بَاشِنَه بِرِی اِیْقَدْ طُوْرُبِ
 دِوِی وِیْرْ خَبِرْ بُوْیْنِی مَثَلِی
 بِرِی دِوِی کِه بُوْ اَوِیُوْرْ اَکْکَمَزْ
 بِرِی دِوِی کِه کُوْکُلْ اَوِیْ اِنَقْ طُوْرِدِ
 بِرِی دِوِی مَثَلِی بُوْدِ دَا یَارِ
 مَهْیَتَا اِدْبِ دُزْدِی دُرْ لُو طَعَامِ
 وِیْرِی بِرِی بِرِی دَاعِی خَلْقَه کَلَه
 اِجَابَتِ اِیْدِ نَلِرَه اَوْلِ اَوَه کِیْرَه
 شَهْا نَه اَوِیُوْرَه سِرِی بَرَسِرِیْرِ
 یَسُوْتَا بِرِ طَعُوْبِیْنِ خَا دِ مَلِرْ طُوْرَه
 نَقُوْلَا نَلِرْ هَرْ عَجِیْبِ طِیْبِلَه
 طَعَامُوْکْ صُوْکُنَدِ اَوْلَا شِی شَا هْ
 قَلَالُو اَوْشَا هِیْلَه صَحْبَتِ کُوْبِیْنِ
 دِخِی اَرْتُوْقْ اَوْلَا اَوْلُرَه نَعِیْمِ
 اَوْلُرْ کِمِ اِجَابَتِ اِدْبِ کَلْمِیَه
 قَلَا حُورْ وِیْرْ اَشِیُو نَعِیْمِدِیْنِ هَمَه
 غَمِ اَوْسَنَه دِخِی عَنَابِ وِیْعَقَابِ
 کِه قَلْدِی دَعُوْتَه اَوْلِ النِّقَاتِ
 اِنِی بَلِکِرْ اَوِیْبَانِ اَلله دُرْ دُرْ
 اَوِی اَوِیْ چَاغِیْنِدِرْ کِه قَلْدِی یَسَا
 ضُوْغُفْسِکْ اَرِزُوْسِنِ اِنِنِ اَوْحِی
 نَه شَهْزَلِرَه نَه کُوْشِکَلِرْ تَاجِ نَه تَحْتِ
 وِیْرِی دَاعِی سِکَا اَحْمَدِی

اول احمد سوزنی اشته طوبی قُلُقْ
 دلوسك اولاسن عزیز اختیار
 انوك بولنه طفر و صادق اورد
 اكا او یمن دز حقیقت غمی
 که کان علومیذری جسم لطیف
 دخی نصرتیله حمایت اكا
 کتوب وجوده عیان قلدی راه
 انوك لشکوندن بوغندی سپاه
 اوتار ایدی بلبیل یرینه غراب
 کولک یولری دیکن بورودی
 ضروری وطن قلدی خاریله بار
 جنود شیا طینک اولدی بولک
 کلوب اهل کفریله بخت ایلدی
 و پروت ایلدی کفره غالبانی
 عظیم خلقیله ویردی وجهه
 یا اذنیله سبع ادن انوك سوزن
 ویرت کفرین لوردی این دین
 شرابن اچون بولوردی بخت
 کفر لشکری بولدی اولدم هر
 قوم براکا طوردی چون موسی
 قلوردی طواف عرش حاجیدی
 کمالت قوم باشه اینر مشیدی
 اكا ویر مشیدی او خلق هم
 کولک خرفی اچره هب طولدی
 اکی کورد نصیب سنده طورمه ای بار

اکر کچکینه محبت حق
 بوجانندن اشته دعوتینی ای یار
 که دوستو کا دوست موافق اودد
 انوکچون برادردی ارض سما
 قمو مخلوقات اچره اول اولک شریف
 و برلری نبوت سیادت اكا
 منور انوك ذارینی اول رله
 بو اسلام قمو اولمشیدی تباہ
 بو دین بیغی بی قمو اولک بیاب
 بو کله صولر اچھی قوردی
 چوقلمادی باغچوان این تیمار
 که یعنی بو برطولدی کفریله شرک
 رله اول رسول چوبخت ایلدی
 دلیل حج اكا حق قرانی
 دخی هیئت هم بلاغت فصیح
 یوزنیک کوردن نوزن یر کوزن
 قتی طایئیسسه کولک اولوردی این
 انوك صحبتند اولولر حیات
 بهر یره که انده اوردی قدم
 نفسی این صید وید اول عیسی
 حیا بسوز او دوستیله ناجیدی
 رسالت ناجن تاشه اورمشیدی
 علوم عقولیه اخلاق هم
 بواج جوهرک معدنی اولدی
 جهان خلقنه اندن اولدی نثار

درد کورد انوک سنتی جوهرت
ایزدن ریزگی ایرمه مدام
کسا کورد بویشدن نکاسلی دام
دلوسک فلا شفاعت سکا
دردنعت اصحاب کرام رضوان الله علیهم اجمعین

اوتما انوک آل اصحابی
رضایله اندری شاذ ایلاکل
کده انلردرد دینده هم مقتدی
سوارلری جمله کولدن عزیز
اولارک اراسنده اولن ایشی
صاق اعتقاد سن بو زمینل
دلوسک ساقمت دینوک ایت سن
تجنکمه برینوک آدی آسکله

بیان سبب ترجمه کتاب

اشت ای اخی بعد ازین بر کلام
سبب نه بوجهه که دستری اوزم
باغت نایبری کم بنی بلندی
یوغری بنوم مقدار اولقدر
صونیدم الوم ایرمیچک ایشه
بلوردم بسکک کوکا جموق محال
نه قدری اولاری عکلا عنکبوت
نه قرصاغی اولا قرخا ای یار
اگر بنوم مقدارم بو بری
ضعیف ایله بن یگوب چن
ولی چون بلوردم حقک لطیفی
قادر درد کوکا چقاره اوزی
ندرم مقصودی بلاسن والسلام
اگر قصایدی بو یابن سوزم
کلام عظیمه دلوم التدی
قیادم خطا بر طریقی خطر
قیادم قیوتوشی بن بینه
که جشه صغیر ضعیف پر بال
بو بحر جقرومفادو یا توبت
که سجرک صون اجمکی او ما د
دکلدی چرا بون قلم غیری
بو میدان اوب اولدم کچن
ضعیف قولترینه انوک عطفی
عنایت پر بله چوق این ازی

أَوْزَلْنَا كَرِيمًا أَقْبَدِي قَبِيْن
 بَوَاشَهْ شِدْوَعِ اِيْلَدِمِ اِيْ اَحْي
 بُوَسْحِ طَاَقَتْ هَمَّ نَشَا اِيْلَدِمِ
 حَجْمِ خَرَسِيْنَدَنْ بُوْدُوْدِي قَبِيْن
 طَبُوْبِيْن بَقَايِ قِيَاْلَرِ فَا
 دِمَا غَلَاْرِي طُوْلَا بُوَطِيْبِيْن اَيْتِيْر
 هَدِيْتِهْ قِيَاْمِ اِيْرْنَهْ شَفِيْتِهْ
 سَلَامَتِ بُوْلَا نَبِي عِلَلِ اَلِيْن
 قُوْدِرْدِهْ مَحْجُوْنِ بُوْقِرَانِ دُرْدُر
 يُوْرِدِي دِلُوْمَهْ دَايْمِ نَاْمِ حَقِّ
 كِهْ بِنِ لَطْفِي سَكَا قِيْدِمِ بَهَا
 بِنُوْمِ عَوْنِيْلَهْ قِيَاْلِسِيْنِ كَلِمِ
 اِنُوْكِ اِيْنِيْ اَوْلِيَايَهْ تَغْرِيقِ بُوْنِ
 كِهْ بُوْلُوْدِي عُوْنِ سُوْلِيْلَهْ بُوْدُوْمِ
 خِلَاْفِيْنِ يُوْقِدِرْ اِيْشِيْنَدَنْ مَطْلَقًا دُرْدُر
 اِنُوْكِ فَضْلِيْنِ اِيْلَدِمِ اِيْقِيَاْدِ
 قِيْلَسَلَرِ نَظَرِ بُوْكَ اَوْلَا عَمْرِيْر
 بِنَا دُوْلِيْ اِيْلَهْ بُوْجَهْ رُتْبِيْ
 بَلُوْبِ حَضْرَتِيْنَدَنْ رِيْضَا وَضُوْلِ
 اَوْلَا يَادِ شَاهِ سَرْمُدِي مَطْلَقًا
 بُوْجُوْرَهْ كِرُوْبِ دُوْرِيْجُوْنِ مَطْلَقًا
 اَلِهْ هُوْلَتَرِيْ اُوْرْدَهْ هَمَّ حَجْمِيْ
 كِهْ اَوْلَدِمِ بُوَايْشَهْ قَتِيْ بِنِ سَاعِيْ
 كُوْكِلِ مِيْدَانِدَهْ سَفَرِ اِيْلَدِمِ
 بُوْلِيْدِمِ نَحَا نُوْمَهْ تَا بِرِ سَبَبِ

تَكْرَهْلَاكِ اِيْلَدِي دُشْمَنِيْجِي
 اَكَا قَلُوْنِ اَعْتَاْدِ بِنِ دَحْجِي
 قَلُوْبِ سَتْحَاْدِهْ دِهَا ۲۰ اِيْلَدِمِ
 دِلْدُمِ كِهْ بَكَا اَوْلَهْ اَوْلِيْعِيْنِ
 بُوْقُوْلَرِ اُوْرْدَهْ بُوْلَا كُوْرُغِيْنَا
 قَعُوْلَا دِيْمِ اِنَلَاْرَهْ مِيْلِكِ عَيْبِيْر
 جُوْعُوْطَاْرِ اَوْلِيْنِ اَحْسَمِ حَقَّةْ
 اِنِيْ بِيْلِيْبِ اِنُوْكِ تَبِيْ وَجَاْلِيْ
 زِيْرَهْ كِمِ بُوَطِيْبِيْبِ عَطْرِ رَحْمَانِ دُرْدُر
 چُوْبُوْ كُوْكُلُوْمَهْ اَوْلَدِيْ اَلْهَامِ حَقِّ
 اِيْشَارَتِ بَكَا شُوْبِيْلَهْ قِيْدِيْ اَلَهْ
 دِيْرِمِ تَوْفِيْقِيْ هَمَّ عَنَايَتِ قِيْلَامِ
 چُوْنِ اَلَهْ دِنِ كَلَهْ قُوْلَا تَوْفِيْقِ عُوْنِ
 اِنُوْكِيْجُوْنِ بُوَايْشَهْ اُوْرْتَدُمِ اَلُوْمِ
 بَلُوْدِمِ اِنُوْكِ وَعِيْ سِيْ چُوْنِ دُرْدُر
 بَكَلِ تَوْجِبَهْ قَلُوْبِ اَعْتَاْدِ
 قِيْلَامِ تَرْجِمَهْ بُوْكَ كَلِمِ عُوْرِيْر
 جِهَانِيْنِ اِيْچِيْنَدَنْ بُوْلَا حُرْمَتِيْ
 چُوَاْرِيْنِ حَقُوْكِ قِيْلَا اَوْلِ نُوْزُوْلِ
 مَسَاْهِدِ اَوْلُوْبِيْنِ لِيْقَايِ حَقَّا
 اِيْشِيْتِ بَاْعِيْ تَرْجِمَهْ قِيْلَمَا
 بُوْمَسَكِ عَيْبِيْرِ حَقَّةْ سِنِ اَحْسَمَا
 اِكِيْ نَسِيْبِيْرِيْ بِيْكََا هَمَّ دَاْعِيْ
 بَرِيْ اَوْلِيْرِيْجِيْمِ نَظَرِ اِيْلَدِمِ
 اِيْ اَدَمِ كُوْكُلِ شَهْرِيْ كِلِ هَبْتِ

صَوَّرْتُكُمْ كِهْ بِنِ اَوْلِيَا يَارَدُمْ
 رجا قلد رخم اولدی کُلّی اَمَلْ
 بواشی طوئتم بختابه د لیل
 بله ضم ایدم احادیث دخی
 نَبْرُ عَجْوُنْ جَمْعِ ایدم بعض آری
 بولا کو کل دردینه اولاشفا
 دعایه بو قو بی مقاصد قلا
 انی اشیدوب بودی او زنه
 بَرَقَهْ اوسکینی سن طار لیسنا
 قبول ایده اول اولابا کما سَبَبْ
 اولشما عَجْوُنْ بَحْتَهْ بی عَنَابْ
 که املا اولینه بو اوصول فروع
 بجه در دلوه هم تیمار اولنه
 اَوْخِرْ عَسَاكِرْ اَفَا صَبِلْ نَاسْ
 قیلدُرْ اوردینه انی خاص شبر
 تَقْرِ بِلَهْ اولدی زادو دولتی
 طو تاحق انی فضل بزله بی غم
 ضیاء و سرور بیللا اولار رحاب
 بَسْبَلْ اِحْمَانَهْ نَبِکُو صَوْلَتِ
 جهانین اچنده اولابرمرا د
 طو تاحق انی در بقا دوز عام
 چوا اولدی اکا عادت احسان چود
 که گو کلی قلا و د اکا و اعیبه
 آنو کچون دوز و د کتاب عزیز
 قلا دیننه بو کتاب آسین

فموظاعتوك انسا دن آر دم
 بولیدام اکا لابن بر عمل
 اویوندن چوا اولدی امیدم قلیل
 قلام ترجمه او کلام حقی
 دخی اولیاو مشایخ سودین
 تا اذن او فین اشیدن صفا
 اولاکم فلا بردما صهد قلا
 دبه رحمت انسون بوی دوزنه
 دیه اولدخی ای اله بر لیسنا
 امیدد اولار ک دعاسن جلب
 یارن بولما عجون خلاص اذغاب
 اِکْبَحْیَ سَبَبِکُمْ اولدی شروع
 صحیلا بود زلر نشار اولنه
 اول اولدی بکه قلدی بزه التماس
 قنوا عیانوک مر جعی کم آمید
 امیر حضرتنده بلوب رفیعنی
 یینی اول امور بانسا صاحب کرم
 بور نمایه کو کله هیم کتاب
 زیار اوله عمری نینه دولتی
 بله رفعتنی انوک ایزد یاد
 که سخا کونش بیکی عام
 سوره حیرله روزگار اول وجود
 دلك ایلدی اول عزیز داعیه
 بیان دینلی اچود یعنی بیز
 که دبناده اولان انو کله آسین

بقا دولت ابرینه اول دایم
 انوک الما سیدی بردخی
 ولی وقت وسعت ایکن یوعیزی
 امید اول آله فضلنه دوتوبن
 شروع ایلام دزمکا بو کتاب
 ابره حشینه ان شاننه کروی
 کجور بند کججه چوجه ایلام
 ولی آتوم آزدی بو ایشه
 قتی جرشیدی بونی ایشلدم
 او مارمکه بوکا قلان اطلخ
 کرم اهلنوک عادی عفو اولوز
 مروت اخلاق اودم ییلنوز
 دعا قیلورم هر عزیزیم اول
 کرمدن قومایه جو بولا سقیم
 بلا اجرینی اول کرمدن عظیم
 الهی دعای قبول ایکل
 بزه سوکنه ذم ادب ایجم
 دخی طمن اد نونک یوجلت منزل
 سرورله کوکلنی طفل قرح
 بنوچون اکا سن قلم اغل عتاب
 ایدرله الکتاب فی التعمیر الی الله تعالی
 اول بوکیایی عزیزا ایدر قلدق الله استعاده قلمغله امرحق امینال اولنوب
 محالفتدن ارغ اولنه ریزراحق تعالی اول اکی جهان فخر محمد مصطفایه بوزدی
 دازا قرأت القرآن فاستغفر بالله من الشیطان الرجیم یعنی یا محمد حق قرآن
 اتمق دلسک صغیفیل الله اول شیاطین ملعوندن که لعنت طاشینکه قون

اولا دولت ارکابی هم قایم
 بودر سبب دزمکا ای آخی
 علایق عوایق قتی جو عیزی
 عمر دن بنوچون بوز او تب
 اجل اومدن اگسوزین درشتان
 نقص اولب قلمایه بو یرد
 وفا قلمایچون که عهد ایلام
 آتسوز نیشه اسلنور بو پیشه
 که نطقم بوسوزده بن اسلدم
 دین قلمیه بکا طعنه سواغ
 اگرچه جاهل ایشی سهوا اولوز
 که چالورلک صوی عفو اولنوز
 فلا اریطای عینی بودده بول
 قلا اعیوجا جتی هم مستقیم
 کرم اهلنه فضل انوک دایم
 بو قوللارکا فضل بول ایکل
 عزیز فل قنوکده انی ای کرم
 کتور کل جهاننده انوک عمن
 دخی صدرینی نور یله قلسوح
 انوک یله اسله نکه وارصوب
 اعمد بالله من الشیطان الرجیم